

Karlova Univerzita v Praze - Filozofická fakulta

Ústav románských studií

Diplomová práce

Časopis La Voce a italský modernismus

La Voce Magazine and Italian Modernism

Napsala: Vladimíra Poliřenská

Vedoucí práce: doc. PhDr. Jiří Pelán

2008

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a že jsem uvedla všechny využitě prameny a literaturu.

Časopis La Voce a italský modernismus

I. Úvod	4
1. Úvod do tematiky	4
2. Cíl práce	4
3. Prameny	5
II. Okolnosti vzniku časopisu	7
1. Historický kontext	7
2. Společensko-politický kontext	9
3. Kulturní kontext	11
4. Motivace vzniku časopisu	12
III. Časopis La Voce	16
1. Charakteristika periodika – formální rysy	16
2. Programová prohlášení a jejich vývoj v době trvání časopisu	17
1. Hlavní programové prohlášení La Voce	17
2. Proměny programového prohlášení v době trvání časopisu	18
3. Fenomén La Voce	22
3. Ideové zaměření	23
IV. Analýza tématických okruhů	26
1. Úvod	26
2. Umění	26
1. Literatura	26
2. Výtvarné umění	35
3. La Voce a futurismus	37
4. Hudba	39
3. Společnost	40
1. Problém italského Jihu	40
2. Vzdělávání – univerzity a střední školy	42
3. Společnost a politická hnutí	46
4. Válka v Libyi	51

5. 1. světová válka	55
6. Další témata a monotematická čísla	60
V. Srovnání s dalšími periodiky	67
VI. Osobnosti La Voce	72
1. Šéfredaktoři	72
1. Giuseppe Prezzolini	72
2. Giovanni Papini	74
3. Giuseppe De Robertis	75
2. Další přispěvatelé	77
VII. Zánik časopisu	82
VIII. Vliv La Voce na italskou společnost a kulturu	83
 Dodatky	
Résumé	85
Sommario	86
English Summary	89
Citace	90
Jmenný rejstřík autorů	94
Bibliografie	102

Časopis La Voce a italský modernismus

I. Úvod

1. Úvod do tematiky

Začátek 20. století je obdobím změn a vývoje v mnoha oblastech lidského života. Vědecké objevy, nové tvůrčí postupy v umění, proměny společnosti, to vše jsou jevy, které činí tuto dobu nesmírně dynamickou a pestrou. Pokoušíme-li se jí porozumět jako celku, je jednou z možností, jak ji zkoumat, sledovat soudobý tisk zabývající politikou, společenskou situací a uměním. Všechny tyto charakteristiky zajímavým způsobem spojuje florentský časopis La Voce, který vycházel v letech 1908 až 1916 a na němž se podílela řada významných osobností italské kulturní scény. Proto, chceme-li blíže poznat italský modernismus, je pro nás velmi hodnotným zdrojem informací.

2. Cíl práce

Stručně tedy můžeme říci, že cílem práce je přiblížit to, jakým způsobem byl na stránkách časopisu La Voce zachycen život v Itálii na začátku 20. století. Přitom nás nebudou zajímat jen jednotlivé události „z kroniky“. Další otázka, kterou si klademe, se totiž týká italského modernismu a toho, jakým způsobem o něm časopis vypovídá.

Abychom časopisu samotnému a jeho významu lépe porozuměli, uvedeme nejdříve několik základních informací o situaci, v níž vycházel a zasadíme jej do mezinárodního historického, společenského a kulturního kontextu. Podíváme se, jaké bylo programové prohlášení a jakým způsobem se vyvíjelo. Stěžejní částí práce pak bude analýza tématických

okruhů článků v časopise představených. V závěrečné části srovnáme postavení *La Voce* mezi dalšími italskými kulturně-společenskými periodiky. Protože obsah a tvář časopisu byla určována osobnostmi, které se na něm podílely, představíme také jeho hlavní zástupce.

3. Prameny

Práce se opírá na prvním místě o samotný časopis. Hlavním zdrojem, zvláště pro citace, jsou jeho dvě antologie. Obě vyšly v rámci širších projektů zabývajících se časopisy Novecenta. První z nich je řada *La cultura italiana del '900 attraverso le riviste*, v rámci které jsou ročníky 1-6 zařazeny do třetího svazku¹ a ročníky 7-8 do čtvrtého² společně s časopisem *Lacerba*. Druhá antologie, která vyšla v sérii *Collana delle riviste letterarie e artistiche del Novecento*, je dílem Giansira Ferraty a její název zní jednoduše *La Voce 1908/1916*³. Druhé vydání, ze kterého pocházejí použité citace, je také rozděleno do dvou svazků.

Vzhledem k tomu, že jednou z podmínek této práce bylo vycházet v maximální možné míře přímo z časopisu, jsou zde použity i texty článků, které nebyly v antologiích zařazeny. Pro úplnost je proto u každého odkazu na článek nejdříve v závorce uveden ročník, číslo a strana, na které článek v časopisu začínal. Jsou-li použité úryvky zařazeny i v antologiích, následuje za závorkou odkaz na příslušný svazek a stránku. Protože se v textu bude na jmenované knihy odkazovat častěji, jsou jejich názvy uvedeny ve zkratce – C.I.A.R. pro první a Antologia pro druhou antologii. Všechny citace jsou v textu práce přeloženy do češtiny. V dodatcích jsou pak uvedeny ještě v originálním znění.

¹ Romanò, A. *La cultura italiana del '900 attraverso le riviste. La Voce (1908-1916)* Torino: Einaudi editore, 1960 vol.3.

² Scalia G. *La cultura italiana del '900 attraverso le riviste. Lacerba. La Voce (1914-1916)*. Torino: Einaudi editore, 1960 vol.4.

³ Ferrata, G. *La Voce 1908/1916*. Roma: Landi editore, 1980. vol.1 a vol.2.

Obě antologie se vzájemně velmi dobře doplňují, díky čemuž zachycují celkové ladění časopisu *La Voce* poměrně věrným způsobem. Svazky zpracované v rámci *La cultura italiana del '900 attraverso le riviste* obsahují z větší části články zaměřené na témata týkající se italské společnosti a politiky. Druhá antologie je více zaměřena na kulturu a umění. V každé ovšem najdeme zastoupeny články z obou těchto tématických okruhů.

II. Okolnosti vzniku časopisu

II. 1. Historický kontext

Situace Itálie na začátku 20. století byla mezi evropskými státy poměrně specifická. Její specifičnost spočívala především v odlišném politickém a společenském vývoji. Avšak i navzdory těmto odlišnostem byly proměny, ke kterým docházelo v italské společnosti, tytéž jako v ostatních zemích. Celkové ovzduší v Evropě této doby můžeme charakterizovat mnoha způsoby podle úhlu pohledu. Zaměříme-li se na diplomatické vztahy mezi národy nebo, lépe řečeno, mezi mocnostmi, zjistíme, že na přelomu století došlo ke změnám, které situaci poněkud vyhrotily. Způsobily to v první řadě snahy o upevnění pozic jednotlivých států a jejich sfér vlivu jak v rámci samotné Evropy, tak v koloniích. Hlavními „jablky sváru“ v tomto případě byly Balkán a africké kolonie. Německo po nástupu císaře Viléma II. a Bismarckově odchodu nebylo schopné udržet blízké styky zároveň s Ruskem i Rakousko-Uherskem, které dělily právě mocenské spory o vliv na Balkáně. Němci se rozhodli pro Rakousko-Uhersko, se kterým uzavřeli tzv. Dvojspolek. Francouzské a ruské zájmy pak navzdory všem rozdílům spojil strach ze vzrůstajícího vlivu Německa. Spolupráci obou států podpořily mimo jiné i půjčky francouzských bankéřů poskytnuté Rusku na průmyslový rozvoj. Vzájemné přiblížení vyústilo ve vznik Dvojdohody. Francii se navíc v rámci tak zvané Srdečné dohody (Entente Cordiale) podařilo urovnat rozpory s Británií týkající se kolonií. Ačkoli dohoda jako taková nebyla namířena proti Německu, přispěla značně k prohloubení vzájemné spolupráce mezi Británií a Francií, která po začátku první světové války vedla k formálnímu uzavření spojenectví. Když ještě poté Británie v roce 1907 vyřešila své spory s Ruskem ohledně vlivu v Asii a po podepsání

formální úmluvy se připojila k Dohodě, ocitlo se Německo v již poměrně citelné izolaci.

Itálie, která se v prvních desetiletích po sjednocení potýkala především s vlastními vnitřními problémy, byla nucena zvolit ke komu se připojí v této nové situaci stále více polarizující evropskou politickou scénu. Ani jedna z variant – Francie či Rakousko – však nebyla optimální. Obě země zanechaly v italských dějinách nepříjemné vzpomínky. Jestliže Depretisův kabinet rozhodl o připojení se k Dvojspolku, nebyl v tomto ohledu rozhodně zajedno s širokým veřejným míněním¹. Roku 1882 přesto vzniká Trojspolek, od kterého si Itálie slibuje především překročení dosavadní politické izolace a garanci, že její případné budoucí koloniální nároky budou přijímány a respektovány dalšími evropskými mocnostmi².

Z tohoto úhlu pohledu by se mohl začátek 20. století jevit jako neveselý čas politických tahanic a závodů ve zbrojení, v nichž se předháněly především Británie a Německo. Stačí však změnit přístup a máme před sebou dobu v mnoha ohledech velmi dynamickou a pestrou. Rozvoj průmyslu, všeobecný vzrůst obchodu a ekonomické úrovně jednotlivých zemí, technický pokrok usnadňující každodenní život, budování železnic, nové vynálezy a objevy přinášející nový pohled na svět, vznik nových sociálních politik, rozvoj kultury a umění, to vše přinášelo do života lidí naději a důvěru v pokrok a v budoucnost. Doba označovaná jako Belle Époque byla nostalgicky připomínána a oplakávána zvláště v poválečné deziluzi.

¹ Srov. Sabbatucci G., Vidotto V. *Il mondo contemporaneo. Dal 1848 a oggi*. Bari: Editori Laterza, 2004 s. 153.

² Ibid. str. 154.

II. 2. Společensko-politický kontext

Jak už bylo uvedeno výše, situace Itálie mezi ostatními evropskými státy byla přeci jen poněkud specifická. Celá staletí mezi rozpadem Římské říše a sjednocením Itálie v roce 1861 zde nebyl žádný státní útvar, který by zahrnoval celou rozlohu dnešní Itálie. Některá území byla pod nadvládou jiných evropských států – Španělska, Francie, Rakouska, zbytek byl rozdělen mezi různé velké správní celky od Papežského státu a Benátské republiky až po malé městské státy.

V době vydávání *La Voce* oslavilo italské království teprve 50 let své existence. Během těchto padesáti let muselo čelit mnoha důsledkům plynoucím z odlišného vývoje v jednotlivých regionech. Propastný rozdíl byl mezi chudším a zaostalejším jihem země a rozvinutějším průmyslovým severem. Bylo třeba vytvořit pokud možno jednotnou státní správu. Velkým problémem byla absence jednotného jazyka. Významní autoři 19. století Foscolo, Leopardi, Manzoni označili italštinu za mrtvý jazyk¹. Literární italština byla skutečně vzdálena potřebám moderního jazyka a mluvený jazyk se tříštil do velkého počtu dialektálních variant vzájemně natolik rozdílných, že lidé z různých částí Itálie si rozuměli jen stěží pokud vůbec. Situaci jistě neulehčovala okolnost, že v době sjednocení bylo v Itálii, jak uvádí Tullio De Mauro², téměř 80% obyvatel negramotných. Jeden z hlavních úkolů nového státu bylo tedy především vyřešit otázku základních škol a s jejich pomocí i otázku jazykovou. Situace se samozřejmě nedala změnit ze dne na den, ale na začátku 20. století již byla neporovnatelně lepší. V době, kdy vycházela *La Voce*, už například v Toskánsku klesla negramotnost na cca 37%³. Pozornost se ve vzdělává-

¹ De Mauro, Tullio. *Storia linguistica dell'Italia unita*. Bari: Editori Laterza, 2003 s. 31.

² *ibid.* s. 37.

³ *Ibid.* s. 95.

ní postupně přesunula ze škol základních na školy střední, ale i na univerzity.

Prosazování nového jednotného jazyka byl proces velice komplexní, na němž se podílela také řada mimojazykových, zvláště sociálních faktorů, které se v mnoha ohledech shodovaly s procesy probíhajícími v ostatních zemích. Šlo především o migraci obyvatel. Přesuny probíhaly jednak v rámci státu – tedy z venkova do měst, ve kterých rozmáhající se průmysl a obchod dávaly větší naději na obživu. V Itálii navíc často tyto pohyby míří z jihu na sever. Kromě vnitřní migrace proběhlo několik vln emigrace obyvatel a to jak do Evropy, tak i za oceán do Ameriky Severní i Jižní. Navráťivší se emigranti pak v mnoha ohledech zpětně ovlivňovali místní společnost. Jedním z hlavních faktorů byl opět důraz na vzdělání. Dalšími společenskými faktory, které se podílely na utváření nové společnosti a jejího jazyka byly také vznik a nárůst úřednictva a vojenská služba, v rámci které byli muži záměrně posíláni do vzdálených částí země. Podrobněji se těmito jevy a jejich vlivem na italský jazyk zabývá Tullio De Mauro¹.

Italští političtí představitelé před sebou měli řadu úkolů. Avšak omezené volební právo umožňovalo účast v politice pouze úzké skupině lidí. I po volební reformě z roku 1882, díky níž byl rozšířen počet voličů, mohlo stále volit jen 7% obyvatelstva². Otázka všeobecného volebního práva bude otevřená ještě v době vydávání *La Voce*, na jejíž stránkách bude tomuto tématu věnováno nemálo prostoru³ stejně jako kritice politiků za jejich zkorumpovanost, nekompetentnost a vazby na úzké zájmové skupiny či přímo na podsvětí⁴. Například v souvislosti s bankov-

¹ De Mauro, Tullio. *Storia linguistica dell'Italia unita*. Bari: Editori Laterza, 2003.

² Procacci, Giuliano. *Dějiny Itálie. (Storia degli italiani)*. Přeložili: Drahoslava Janderová, Bohumír Klípa, Kateřina Vinšová. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1997. str. 277.

³ Například Salvemini, Gaetano. *Il partito socialista nel presente momento*. (1910 roč.2 č.44, s.412) v C.I.A.R. vol.3 s.241.

⁴ Například článek: Prezzolini, Giuseppe. *Che fare?* (1910 roč.2 č.28 s.343) v C.I.A.R. vol.3 s.206.

ní krizí, ke které došlo na samém konci 19. století, vysvitlo, že vztahy mezi politikou a finančními domy nejsou zrovna transparentní a na jejich pozadí bylo objeveno předivo politické korupce a intrik¹.

Všechny tyto události a procesy probíhající v italské společnosti, jak jsme si je přiblížily, byly pochopitelně vnímány a reflektovány i soudobým tiskem. K tomu, jakým způsobem byly prezentovány v časopisu *La Voce* se vrátíme v analýze tématických okruhů článků.

II. 3. Kulturní kontext

Začátek 20. století ovšem není jen doba hospodářských, politických a společenských proměn. Svým způsobem na tyto změny reaguje také umění. To se promítá nejen v nových tvůrčích postupech, ale i v přístupu k umění jako takovému a v chápání jeho významu. Dochází k revizi dosavadních hodnot a k odklonu od všeho, co bylo do této doby platné. Hodnotu má vše nové, moderní. Ne náhodou je také toto období v umění označováno jako modernismus. Zvláštní proměnou prochází především v malířství vztah k viděné realitě, který byl uměleckým kritériem pro akademismus triumfující v druhé polovině 19. století. K tomuto vývoji přispěl v první řadě objev fotografie. Umělecké vyjádření se stává stále více subjektivní. Důležitá je autenticita prožitku, sdělování podstaty. Liší se forma, kterou je toto sdělení předáváno. Vznikají různé avantgardní směry v malířství (např. fauvismus, kubismus, futurismus), architektuře (kubismus) i v literatuře (krepuskolární poezie, futurismus).

Dalším výrazným rysem je snaha intelektuálů zapojit se aktivně do života společnosti a přímo se podílet na procesech a transformacích, kterými procházela². Dokonce i jistá pasivita nebo spíše odmítnutí vlastní

¹ Procacci G. *Dějiny Itálie*. Op.cit. s. 297.

² Ferroni G., Cortellessa A. aj. *Storia e testi della letteratura italiana. La nuova Italia (1861-1910)*. Mondadori Università, 2004 s.150.

angažovanosti je interpretováno a chápáno jako stanovisko a póza. Nejvíce to bude platit v otázkách zapojení Itálie do války – ať už do války koloniální či světové.

Velký vliv v této době má také rozvoj věd jako sociologie, psychologie a psychoanalýza, fyzika a teorie relativity, to vše otevírá oči a učí dívat se na svět i na sebe sama novým způsobem. Tyto nové pohledy se uplatňují i v umění a dokonce také v kritice.

II. 4. Motivace vzniku časopisu

Ovzduší změn – viditelných i těch, které se daly jen vytušit, pocit novoty, důvěra v budoucnost podpořená zlepšením životní úrovně, to vše prostupovalo společnost ve všech jejích vrstvách. Představitelé nejvyšších společenských vrstev mohli realizovat svůj potenciál v politice, obchodu či průmyslu. Značně stouplо sebevědomí i nižší střední vrstvy, která se v této době začíná stále více zapojovat do intelektuálního života země¹. Dokonce i lidé z níže situovaných okruhů společnosti poznávají, že mají vliv na dění ve státě, když se začínají organizovat do odborů v rámci vzniklého socialistického hnutí. V této době nabitě energií a aktivitou chtějí mít mnozí přímou účast na dění kolem sebe. Mladá generace intelektuálů chce svou činností udávat směr intelektuálního vývoje a poskytnout lidem orientaci v chaotické situaci, kdy se vedle sebe rozvíjejí i protichůdné názory a proudy. Na úrovni národní politiky stačí připomenout třeba kolísavé postoje italských státníků vůči vztahu k Francii a Rakousko-Uhersku. Právě politika je častým terčem kritiky těchto mladých představitelů italské inteligence, kteří otevřeně vstupují do polemiky s Giolittiho vládním systémem². Jen ve Florencii v prvním desetiletí 20. století vznikají tři významné časopisy – *Il Regno*, *Hermes* a *Leonardo*.

¹ Ibid s.149.

² Ibid s.150.

Právě Giovanni Papini a Giuseppe Prezzolini, zakladatelé a hlavní představitelé *Leonarda*, rok po ukončení jeho vydávání uvedou na svět první číslo časopisu *La Voce*. Nový časopis dosvědčuje, že ze svého prvotního nadšení neslevili. Naopak, za vznikem *La Voce* stojí v první řadě přesvědčení, že duševní život je také život etický a praktický. Záměrem je tedy veřejnosti překládat i otázky ryze praktického charakteru týkající se života společnosti ovšem reflektované z pozice intelektuální, náboženské a umělecké¹. O tom, že nejde jen o jakési nezaujaté referování, ale že za touto prací stojí veliké osobní nasazení a zájem, svědčí mimo jiné i dopis, který zmiňuje Angelo Romanò v úvodu ke třetímu svazku antologie *La cultura italiana del '900 attraverso le riviste*². Jde o Papiniho dopis adresovaný Sofficimu ze dne 23. května 1908 (ještě před publikováním prvního čísla *La Voce*), v němž si Papini stěžuje, že Prezzoliniho přístup se mu jeví až příliš moralistický a korektorský, že se příliš sebejistě staví do role člověka, který má právo usměrňovat italské mínění. Dnes se nám takový přístup může zdát neobjektivní. I to však platí jen částečně. Je otázkou, zda časopis, jehož záměrem je informovat veřejnost o nových proudech a hnutích v intelektuálním prostředí, ale i o nešvarech ve společnosti, a prostřednictvím těchto informací společnost zpětně formovat, může zůstat nepoznamenán osobním přesvědčením svých hlavních představitelů. A pokud je jejich názory utvářen, je-li mu to na škodu. Navíc, jak uvidíme dále (kapitola III. 3), se Prezzolini navzdory osobní angažovanosti vždy snažil zachovat celkovou neutralitu časopisu.

Jakými způsoby se *La Voce* pokoušela oslovit a vychovávat veřejné mínění? Byla to hlavně samotná témata časopisu, která se snažila lidem přiblížit nové podněty vyskytující se v evropské kultuře a postupně se prosazující i v Itálii. V první řadě šlo totiž právě o to rozšířit povědomí

¹ Prezzolini G. Al lettore. (1909 roč.1 č.9 s.33) v C.I.A.R. vol.3 s. 93.

² C.I.A.R. vol.3 s.16.

o moderní kultuře a umění a jejich prostřednictvím vzdělávat širokou veřejnost o hodnotách potřebných pro intelektuální a společenský rozvoj země. Prezzoliniho zájem o rozšíření časopisu tak není jen cílem ekonomickým a profesionálním, ale především zájmem vzdělávacím¹. Přesto tento edukativní charakter není jediný. Prezzoliniho úsilí o rozšíření kompetentního okruhu intelektuálů souvisí s další problematikou. V článku „Politika časopisu Voce“ (La politica della Voce)² z 30. listopadu 1911, pod kterým je podepsána redakce (La Voce), se píše, že jedním z důvodů vzniku časopisu byl i problém malého vlivu představitelů italské inteligence na národní politiku. Například obchodníci či řemeslníci si dokázali díky spojení do skupin s větším vlivem zajistit některé výhody a přímým způsobem tak ovlivnit aktuální národní situaci. Naproti tomu intelektuálové, kteří díky svému vzdělání a znalostem dokáží lépe zhodnotit momentální situaci a dohlédnout i za krátkodobé horizonty, si tento vliv nebyli schopni získat. Důvod tohoto neúspěchu vidí redakce La Voce především v jasném rozdělení, které existovalo v Itálii mezi politikou a kulturou. Jedním z cílů časopisu tedy bylo i překlenutí této propasti.

Kromě jednotlivých článků vyjadřujících se k uměleckým či společenským otázkám nabízí redakce čtenářům k těmto otázkám i řadu komentářů a vyjádření. Tyto komentáře bývají často dosti kritického rázu, zvláště týkají-li se italské politické scény³ či nešvarů vyskytujících se ve společnosti a v kultuře⁴. Jsou zde ale i články vyjadřující jednotný postoj redakce (či její větší části) týkající se zásadních otázek celonárodního charakteru,

¹ Prezzolini G. Cari amici della Voce. (1911 roč.3 č.4 s.491) v C.I.A.R. vol.3 s.282.

² La Voce. La politica della Voce. (1911 roč.3 č. 48 s.697) v C.I.A.R. vol.3 s.393 a Antologia vol.1 s.266.

³ Například Commento alle elezioni (1909 roč.1 č.15 s.57) v Antologia vol.1 s.85; L'annata triste. (1911 roč.3 č.34 s.635) v C.I.A.R. vol.3 s.368.

⁴ Srov. například články v rubrice Caratteri.

které se snaží o zaujetí objektivního stanoviska. Do této kategorie patří především články o válce v Libyi¹.

¹ Například články *Perché non si deve andare a Tripoli* (1911 roč.3 č. 33, 35, 36 s.631, 639, 643) v C.I.A.R. vol.3 s.350.

III. Časopis La Voce

III. 1. Charakteristika periodika – formální rysy

Místo vydávání: Florencie

První číslo: 20. prosince 1908

Poslední číslo: 31. prosince 1916

Periodicita: týdeník: roč.1 č.1 – roč.5 č.52

čtrnáctideník: roč.6 č.1 – roč.7 č.10

měsíčník: roč.7 č.11 – roč.8 č.11-12

Formát: Jako týdeník vychází La Voce v novinovém formátu. Při změně periodicity na čtrnáctideník se formát mění z novinového na sešitový.

Počet stran: Po celou dobu své existence neměla La Voce stálý počet stran. V novinovém formátu byl obvyklý počet 4 strany, často ovšem rozšířený na 6 či 8. U tématických čísel se však počet stran pohyboval až mezi 10 a 16 stránkami. V sešitovém vydání pak počet stran kolísal dále.

Šéfredaktoři: Giuseppe Prezzolini 1908 roč.1 č.1 – 1912 roč.4 č.13

Giovanni Papini 1912 roč.4 č.14 – 1912 roč.4 č.44

Giuseppe Prezzolini 1912 roč.4 č.45 – 1914 roč.6 č.22

Giuseppe De Robertis 1914 roč.7 č.1 – 1916 roč.8 č.11-12

III. 2. Programová prohlášení a jejich vývoj v době trvání časopisu

III. 2. 1. Hlavní programové prohlášení La Voce

Hlavní programové prohlášení nového časopisu formuloval Giuseppe Prezzolini v článku „Náš slib“ (La nostra promessa) uveřejněném ve 2. čísle prvního ročníku 27. prosince 1908¹:

... slibujeme, že budeme čestní a upřímní. (...) Domníváme se, že Itálii je více zapotřebí charakter, upřímnost, otevřenost, vážnost než inteligence a duch. Co chybí, není mozek, ale hřešíme, protože jej používáme pro záměry povrchní, vulgární a nízké. (...) My silně cítíme etický rozměr intelektuálního života. (...) Máme chuť pustit se do práce. Zavazujeme se však, že budeme udržovat odstup od některých společenských hnutí komplikovaných ideologiemi, jako modernismus a syndikalismus; **bez přehnané touhy po novotách budeme informovat o tom nejlepším, co se děje v zahraničí; budeme navrhopvat reformy a zdokonalení veřejným knihovnám; budeme se zabývat morální krizí na italských univerzitách; budeme upozorňovat na díla hodná četby a komentovat nízkosti současného života (společnosti).**

V uvedeném úryvku vidíme Prezzoliniho slovy vyjádřeno, co již bylo řečeno výše. Že totiž La Voce neměla být jen časopisem, který chce vzdělávat veřejnost prostřednictvím šíření nových kulturních, uměleckých a vědeckých teorií, ale i časopisem, jehož cílem by bylo:

...věnovat se praktickým problémům, jež nacházejí odezvu ve světě intelektuálním, náboženském a uměleckém; reagovat na rétoriku Italů a přimět je k přímé konfrontaci s jejich společenskou situací.²

Od začátku v něm tak můžeme sledovat tyto dvě hlavní tématické linie – umělecko-kritickou a společensko-praktickou. Přesvědčení jeho zaklada-

¹ Prezzolini G. La nostra promessa. (1908 roč.1 č.2 s.5) v Antologia vol.1 s.65.

² Prezzolini G. Al lettore. (1909 roč.1 č.9 s.33) v C.I.A.R. vol.3 s. 94.

telů přitom bylo, že tyto linie nestojí vedle sebe jako dva samostatné celky, ale že jsou vzájemně propojeny a doplňují se. Poměr jejich zastoupení v rámci časopisu se vyvíjel a teprve s odchodem Giuseppe Prezzoliniho z vedení jednoznačně převládla umělecko-kritická rovina.

III. 2. 2. Proměny programového prohlášení v době trvání časopisu

První definice časopisu bude pochopitelně v průběhu jeho vydávání opakovaně zkoumána a doplňována. Na závěr prvního ročníku napíše Prezzolini „Relaci za první rok La Voce“¹ (Relazione del primo anno della Voce), ve které v podstatě zopakuje prvotní záměr a zkonstatuje úspěšnost v jeho naplnění. Nový a rozšířený pohled nabízí relace o rok později², kde se nabízí nové charakteristiky působení časopisu, které ho také odlišuje od ostatních periodik. La Voce je zároveň:

- **organizačním centrem** pro výstavy, publikace, setkání apod. například výstavy impresionistů a Medarda Rossa, kongres na téma sexuality, publikace Quaderni della Voce atd.
- **kulturním centrem**, které zprostředkovává jak informativní články, tak i průzkum kulturního života v italských městech
- **centrem boje a kritiky**

Prezzolini sám považuje za nejdůležitější první bod, protože zde okruh La Voce vstupuje do nejtěsnějšího kontaktu s životem Itálie, zde je jeho práce nejkonstruktivnější a ve zcela praktické rovině³.

K dalšímu důležitému posunu dojde na konci roku 1912, kdy v článku „Jak budeme dělat La Voce“⁴ (Come faremo La Voce) upozorňuje na důležitou změnu – zařazení konkrétních ukázek z děl spisovatelů, ale i malí-

¹ Prezzolini G. Relazione del primo anno della Voce. (1909 roč.1 č.48 s.201) v Antologia vol.1 s.133.

² Prezzolini G. Relazione dell'anno 1910 (1910 roč.2 č.55 s.478) v Antologia vol.1 s.199.

³ Ibid s.201.

⁴ Prezzolini G. Come faremo La Voce. (1912 roč.4 č.45 s.925) v C.I.A.R. vol.3 s.489 a část v Antologia vol.1 s.320.

řů či sochařů. Čím je tato změna tak významná? Abychom mohli správně odpovědět, musíme se nejdříve vrátit zpět k první Relaci, kde Prezzolini vysvětluje kritéria výběru článků. Píše doslova:

Především jsem vyloučil každý čistě umělecký text (...) a skoncoval jsem tak se zvykem všech týdeníků, které v Itálii vycházely a vycházejí. Ne snad pro neopodstatněné, ba směšné, pohrdání toho, kdo píše tuto prozaickou relaci, ale pro vysoké pojetí umění, pro ono přísné a velké pojetí, které nás nutí ke kritice současného uměleckého projevu.¹

Můžeme tedy říci, že v průběhu prvního ročníku se Prezzolini schválně vyhýbal publikování ukázek z literárních děl především proto, že celkový přístup k italské literární tvorbě považoval za nekritický. Ve stejném článku dále dokonce píše, že umění je každý týden, dokonce každý den uráženo neschopnými a marnými snahami italských literátů². Raději než vlastní literární texty publikuje kritiky, eseje, úvahy, které mají na jedné straně vychovávat k pozornějšímu přístupu k uměleckým textům a na druhé straně mají mladé autory vést k větší sebekritice³.

Oznámení v článku „Jak budeme dělat La Voce“ (Come faremo La Voce) z roku 1912 naznačuje nejen změnu postoje redakce, ale předpokládá zároveň změnu v literárních kruzích, změnu postoje k literatuře samotné. Prezzolini tento obrat zasazuje do širšího kontextu v souvislosti s programovým prohlášením. Nejdříve zdůrazní, že považuje za polovičního člověka toho, kdo nedoceňuje otázky praktické a politické, ale i toho, kdo podceňuje význam umění a přínos umělců (z moderních zmiňuje například Péguyho a Rimbauda) pro život lidské společnosti⁴. Tím znovu potvrzuje původní zaměření časopisu spočívající ve spojení oněch

¹ Prezzolini G. Relazione del primo anno della Voce. (1909 roč.1 č.48 s.201) v Antologia vol.1 s.134.

² Ibis.

³ Ibis.

⁴ Prezzolini G. Come faremo La Voce. (1912 roč.4 č.45 s.925) v C.I.A.R. vol.3 s.491 a v Antologia vol.1 s.320.

dvou základních linií, o kterých jsme mluvili na začátku. Dále tuto úvahu rozvíjí a říká, že aby mohl být někdo dobrým Italem, je nutné, aby byl nejdříve také dobrým člověkem. Základem musí být uvědomění si lidských, národních a kulturních hodnot. To opětovně potvrzuje vzdělávací charakter *La Voce*, jehož cílem je výchova a rozvoj společnosti. Doslovně je změna postoje redakce v otázce uveřejňování textů čistě uměleckých vyjádřeno takto:

V oblasti vzdělávání, kultury, krásy, se nezastavíme u empirických kritérií jazyka či teorie: každý projev ducha, který může přispět k estetickému, filozofickému, politickému či sociálnímu rozvoji bude přijat, aby se ukázal ve všech svých charakteristických rysech. Proto *La Voce* již od tohoto čísla otevře své sloupce, tak jak to doposud neučinila, umělecké tvorbě svých spolupracovníků. Nebude publikovat jen novely, povídky, verše, ne jen originální kresby či reprodukce obrazů a soch, ale také lyriku ve všech jejích formách.¹

Oproti roku 1909 je to obrat o 180 stupňů. Možné to bylo i díky tomu, že mezi Prezzoliniho nejbližšími spolupracovníky byla řada osobností italské literární scény. Za všechny jmenujme alespoň Papiniho, který ostatně po dobu sedmi měsíců časopis přechodně řídil, a Sofficiho či Piera Jahiera.

Tato změna ovšem nebyla nikterak v rozporu se základním programovým prohlášením a dokládá spíš schopnost redakce *La Voce* reagovat na změny italské kulturní sféry. V průběhu vydávání *La Voce* bylo publikováno ještě několik vyjádření redakce k obsahu a zaměření časopisu, která zpravidla potvrzovala jeho hlavní směřování. Otázkou, která se také opakovaně vracela, bylo i politické zaměření *La Voce* a zároveň hájení její celkové neutrality.

Další výraznější proměna se odehrála až na konci roku 1914 a je spojena se změnou šéfredaktora. Nová podoba časopisu je ohlašována

¹ Prezzolini G. *Come faremo La Voce*. (1912 roč.4 č.45 s.925) v C.I.A.R. vol.3 s.491 a v *Antologia* vol.1 s.320.

dvěma články. Autorem prvního je opět Prezzolini¹, který oznamuje změnu ve vedení časopisu, představuje De Robertise jako nového šéfredaktora a zároveň upozorněním na jeho literárně-kritické zaměření dává tušit, jakým směrem se bude časopis pod jeho vedením ubírat. Druhý článek najdeme v prvním čísle sedmého ročního časopisu a jeho autorem je De Robertis². Má formu otevřeného dopisu adresovaného Prezzolinimu. De Robertis nejdříve odkazuje na společnou dohodu ohledně budoucí podoby časopisu a poté upřesňuje, jaká tato nová podoba bude:

La Voce chce být tedy časopisem moderní kritiky a umění; nebo lépe, moderního ducha; a chce být i souhrnem všeho živého, ať už zralého nebo teprve klíčícího, co může nabídnout mladá literatura nezaujatému a pečlivému pozorovateli, byť i s odlišným názorem – jsme totiž přesvědčeni, že vždy, a tím spíše v době utváření a obnovy jako je ta naše, se nejjistější výsledky a objevy získají ne jediným způsobem, ale vícero cestami, a že pravda není jedna jediná, ale má více podob; a tak zde mohou dobře spolupracovat i lidé s opačným názorem, za předpokladu, že k věci přistupují vážně a jsou schopni sebe-kontroly.³

Pod De Robertisovým vedením trvá důraz na morální hodnoty, ale v celkovém ladění časopisu jednoznačně převládla umělecko-kritická linie. Témata společnosti se v časopisu objevují nadále, například v příspěvcích Prezzoliniho, který svou spolupráci s časopisem neukončil. Tyto články se však zabývají více právě otázkami morálními než ryze praktickými. Politické komentáře mizí úplně, respektive přesouvají se do samostatné politické edice La Voce.

¹ Prezzolini G. La Voce nel 1915 (1914 roč.6 č.21 s.1) v Antologia vol.2 s.518.

² De Robertis G. Promessa (1914 roč.7 č.1 s.35) v Antologia vol.2 s.529 a C.I.A.R. vol.4 s.409.

³ Ibid.

III. 2. 3. Fenomén La Voce

Jak už jsme viděli z Relace za rok 1910(Relazione dell'anno 1910)¹ nebyla La Voce jen pouhým časopisem. Záhy se její působnost rozšířila z obyčejného periodika na centrum kritiky, kulturní centrum a dokonce na centrum organizační, které kromě publikací v rámci Libreria della Voce zajišťovalo také pořádání výstav či kongresů. Řada spolupracovníků časopisu patří mezi osobnosti, které se velmi výrazným způsobem zapsaly do italských kulturních dějin. Můžeme tedy směle označit celý okruh La Voce, ne-li přímo za hnutí, tedy jistě za fenomén, který velkou měrou ovlivnil vývoj moderního umění v Itálii.

Tento rys byl podporován, ať už záměrně či mimoděk, už od samého počátku. Byla to do jisté míry zásluha Prezzoliniho, který nejenže vtiskl časopisu podobu nástroje šíření jakési společensko-kulturní osvěty, ale navíc dokázal svůj nadšený osobní vztah k němu přenést i na ostatní. Tomu, že takový postoj od čtenářů očekával, nasvědčují i některá jeho prohlášení. Například v již zmiňované Relaci za rok 1910 přímo píše:

Je zbytečné, abych vám popisoval příběh tohoto ročníku: sledovali jste ho a znáte ho.² (...) Je třeba, aby se ze čtenářů Voce stávali stále více přátelé Voce.³

Tedy předpokládá, že čtenáři sledují osudy časopisu i úspěchy či neúspěchy jeho působení a přijímají jeho program a záměr za svůj, fandí mu. V článku, který vyjde o měsíc později a ve kterém se opět vrací k hodnocení časopisu, nacházíme další text svědčící o snaze zapojení čtenářů do samotného poslání časopisu.

¹ Prezzolini G. Relazione dell'anno 1910 (1910 roč.2 č.55 s.478) v Antologia vol.1 s.199.

² Ibid s.201.

³ Ibid s.202.

Je také mnoho nových předplatitelů, zvláště v krajích, kde máme své drahé přátele, kteří se podílejí na šíření, neříkám přímo našich myšlenek, protože zde je prostor pro nejrůznější myšlenky, ale řekněme způsobu chápání díla, které má vykonávat týdeník zabývající se kulturou.¹

Už od začátku časopisu, od prvního programového prohlášení v článku „Náš slib“, je opakován a zdůrazňován otevřený postoj vůči příspěvkům od čtenářů a to jak pokud jde o reakce na články, tak i o vlastní příspěvky². O tom, že tyto pobídky nezůstaly bez odezvy svědčí nejen publikace některých článků, ale také De Robertisův povzdech hned v jednom z prvních čísel jím vedeného časopisu, kde si stěžuje na fakt, že příchozí pošty je sice velké množství, ale jen stěží v ní lze nalézt něco, co by naznačovalo objev nového talentu. Vybízí proto mladé pisatele ke studiu a větší sebekritice³.

III. 3. Ideové zaměření

Několikrát jsme v úvodu zmínili, že začátek 20. století byl obdobím bohatým na různé proudy a hnutí v jednotlivých oblastech lidské činnosti a kultury. Nabízí se otázka, jakým způsobem se v tomto pestrém kontextu vyhranil časopis *La Voce*. Charakteristickým rysem *La Voce* mezi ostatními časopisy je její ideová nevymezenost a to v tom smyslu, že časopis jako celek nepreferuje žádné zvláštní politické či jiné hnutí nebo proud. Naopak už od začátku jeho vydávání bylo jedním ze záměrů poskytnout prostor různým názorům a přístupům⁴. Tak se vzácně na stránkách jednoho časopisu setkáváme s články a myšlenkami osobností, které

¹ Prezzolini G. *Cari amici della Voce*. (1911 roč.3 č.4 s.491) v C.I.A.R. vol.3 s.282.

² Srov. Prezzolini G. *La nostra promessa*. (1908 roč.1 č.2 s.5) v *Antologia* vol.1 s.67 nebo Prezzolini G. *Relazione del primo anno della Voce*. (1909 roč.1 č.48 s.201) v *Antologia* vol.1 s.137.

³ De Robertis G. *Pausa scontenta* (1915 roč.7 č.5 s.329) v C.I.A.R. vol.4 s. 461.

⁴ Například již citovaná pasáž z Prezzolini G. *Cari amici della Voce* (1911 roč.3 č.4 s.491) v C.I.A.R. vol.3 s.282.

zastávaly odlišné či dokonce protichůdné postoje. Díky tomu mohlo proběhnout několik zajímavých diskuzí, jejichž námětem byla témata kulturní i společenská. Jako příklad uveďme například filozofickou výměnu názorů mezi B. Crocem a G. Gentilem¹ nebo asi nejdéle trvající diskuzi, která proběhla mezi G. Prezzolinim a G. Boinem. Ta byla obsahově širší, avšak jejím hlavním předmětem sporu byl Prezzoliniho militantní idealismus².

Asi nejžárlivěji byla střežena neutralita v oblasti politiky. Otevřeností co největšímu počtu stanovisek, chtěla redakce poskytnout čtenářům z řad italské inteligence, ke kterým se primárně obracela, příležitost utvořit si co možná nejvyváženější a argumenty podepřené stanovisko vůči společenským a politickým otázkám, tak aby byli připraveni reagovat a podávat relevantní návrhy řešení, až se tyto problémy dostanou na pořad dne. Redakce v článku „Politika časopisu Voce“ (La politica della Voce) vysvětluje, jakým způsobem se tato neutralita konkrétně projevovala v rámci časopisu:

Politická neutralita Voce, jak jsme ji nyní vysvětlili, však s sebou jako důsledek nenese politickou neutralitu svých přispěvatelů ani článků v ní publikovaných.³

Na obavy čtenářů, aby se z okruhu kolem časopisu nestala jen skupina intelektuálů, kteří jen komentují, ale nejednají, odpovídá opět redakce prohlášením, že La Voce není politická strana ani hnutí, přesto však lze některé její články zařadit spíše do kategorie akce než do oblasti teorie

¹ Croce B. *Intorno all'idealismo attuale* (1913 roč.5 č.46 s.1195) v C.I.A.R. vol.3 s.595 a *Antologia* vol.1 s.410.

Gentile G. *Intorno all'idealismo attuale (Ricordi e confessioni)*. (1913 roč.5 č.50 s.1213) v C.I.A.R. s.608 a *Antologia* vol.1 s.423 a další.

²Srov. bez autora *L'amico Boine* (1914 roč.6 č.5 s.52) v C.I.A.R. vol.3 s.639.

Boine G. *Pensiero e azione* (1914 roč.6 č.9 s.18) v C.I.A.R. vol.3 s.661.

Prezzolini G. *Risposta a Boine* (1914 roč.6 č.10 s.1) v C.I.A.R. vol.3 s.667 a další.

³ La Voce. *La politica della Voce*. (1911 roč.3 č.48 s.697) v C.I.A.R. vol.3 s.396 a část *Antologia* vol.1 s.266.

a kultury¹. Otázka politické činnosti nebo alespoň politického programu časopisu se vracela opakovaně. Stanovisko redakce však zůstává totéž. Poslání La Voce není v aktivní politice, ale v přípravě na ni².

¹ La Voce. Il programma politico della Voce (1912 roč.4 č.4 s.741) v C.I.A.R. vol.3 s.397.

² La Voce. Programma politico (1913 roč.5 č.42 s.1177) v C.I.A.R. vol.3 s.593.

IV. Analýza tématických okruhů

IV. 1. Úvod

Analýza tématických okruhů článků publikovaných v *La Voce* vychází z výše zmíněného rozdělení na dvě základní linie. První část tvoří umělecko-kritická rovina, které sice Prezzolini na začátku vydávání časopisu dával spíše sekundární význam¹, která ale nakonec po jeho odchodu z vedení zcela převládla. V rámci uměleckých témat byla největší pozornost věnována literatuře a zde také došlo k nejvýraznějšímu vývoji. Zajímavý je také postoj *La Voce* k umění výtvarnému. Čtenáři časopisu se mohli seznámit s díly moderních autorů jak prostřednictvím článků, tak i díky reprodukcím malířských a sochařských děl. Stranou nezůstává ani téma hudební.

Druhou část tématických okruhů tvoří náměty společensko-politické, jež nabízejí bohatý výběr témat. Zde jsou podrobněji rozebrána témata stěžejní, která se na stránkách časopisu objevovala nejčastěji a která také shrnují největší problémy italské společnosti na začátku 20. století.

IV. 2. Umění

IV. 2. 1. Literatura

Italská literatura na začátku 20. století

Zajímavým rysem italské literatury na začátku 20. století je jistá převaha poezie nad prózou. Je to dáno především tím, že v této době není mezi osobnostmi činnými na italské literární scéně žádný výrazný prozaik. Vergův verismus je již vnímán jako překonaný. Nasvědčuje tomu mimo jiné i poznámka De Robertise v článku z července 1915: „Ani po

¹ Prezzolini G. Relazione del primo anno della Voce (1909 roč.1 č.48 s.201) v *Antologia* vol.1 s.134.

tolika letech jsme se neosvobodili od posledních degenerací verismu. Dříve se fotografoval svět, nyní se fotografují slova.“¹ Období vydávání *La Voce* se zároveň shoduje s dobou tvůrčí pauzy jiného známého italského autora, Itala Sveva. Také těžiště Pirandellovy tvorby, které ostatně spadá spíše do oblasti dramatické, se datuje až po první světové válce. Z osobností moderní italské prózy je na stránkách časopisu věnována podrobnější pozornost snad jedině D'Annunziovì. U něj však často jde o zhodnocení díla jako celku, tedy včetně poezie a dramatické tvorby.

Hledáme-li obtížně články zabývající se italskou prózou, je o poznání snazší nalézt práce věnující se autorům moderní prózy zahraniční. Velká pozornost byla věnována například Francouzi Péguyemu a to jak jeho esejistické či básnické tvorbě, tak jeho postojům². Péguyho odchod do první světové války a tragická smrt byly zmiňovány v diskuzích týkajících se role intelektuálů ve válce³. Mezi dalšími zahraničními osobnostmi byli v časopisu představeni také André Gide, Romain Rolland či Rudyard Kipling.

Přesto nacházíme v *La Voce* také ukázky italských prozaických textů. Nejde však o úryvky z děl většího rozsahu. Naopak, často jsou to texty fragmentárního charakteru, vyjadřující reflexi či dojmy nebo promítající autorovy pocity. Výrazný je také jejich lyrický tón. Próza se v těchto dílech významně přibližuje poezii, která zase tíhne k volnému verši. Formálně mají tyto texty často podobu zápisků v deníku či cestovních zápisů. Jako příklad můžeme zmínit třeba článek „Florence – Paříž; Zápisky z cesty“ (Firenze – Parigi; Appunti di viaggio), jehož autorem je Ardengo

¹ De Robertis G. Il tecnicismo. Consigli del libraio (1915 roč.7 č.13 s.831) v C.I.A.R. vol.4 s.548.

² Např. Sorel G. Il risveglio dell'anima francese (1910 roč.2 č.18 s.303) v Antologia vol.1 s.167, dále Cardarelli V. Charles Péguy (1911 roč.3 č.36 s.644) v Antologia vol.1 s.249.

³ Jahier P. E' morto Péguy (1914 roč.6 č.18 s.4) v Antologia vol.2 s.512 nebo Serra R. Esame di coscienza di un letterato (1915 roč.7 č.10 s.610) v Antologia vol.2 s.582.

Soffici¹. V posledních letech jsou to také zápisky z války². Mezi dalšími autory těchto črtů jmenujme alespoň Jahiera, Baldiniho či Bacchelliho.

Celkově můžeme říci, že mnohem více prostoru bylo v časopisu věnováno poezii, která také v tomto období prochází výrazným vývojem. Hlavními představiteli italské básnické tvorby na přelomu 19. a 20. století jsou Giosue Carducci, Giovanni Pascoli a Gabriele D'Annunzio. Můžeme říci, že těžiště jejich tvorby spadá do doby před vznikem časopisu. Carducci zemřel 16. února 1907. Pascoli umírá o pět let později 16. dubna 1912. Jediný, kdo z této trojice nějakým způsobem zasahuje do kulturního života v Itálii během osmiletí, kdy vychází *La Voce*, tak zůstává jen D'Annunzio. I ten navíc od roku 1910 do začátku první světové války pobývá ve Francii, kam se uchýlil před věřiteli a dalšími důsledky svého bohémského způsobu života. V literárních kruzích tak nastává situace, kdy lze sice ještě zřetelně cítit vliv velkých vzorů, a tyto vzory jsou dále napodobovány, ale na druhé straně je už znatelná potřeba nové tvorby, nových postupů i nového chápání poezie. V tomto duchu nepřekvapí, že kritik Giuseppe Antonio Borgese v recenzi básní Maritniho, Morettiho a Chiavese uveřejněné v deníku *La Stampa* v září 1910, označí první výraznější básnické osobnosti, předzvěst nastupující avantgardy, za básníky soumraku, když přirovná italskou poezii k dlouhému dni, který postupně „...dohasíná v klidném a dlouhém soumraku.“³ Každý nový proud i každý jednotlivec, který není členem žádné umělecké skupiny či hnutí, se musí zákonitě nějakým způsobem vymezit nejen vůči těmto vzorům, ale i vůči dosavadní literární tradici. To pochopitelně platí i pro literární kritiku.

¹ Soffici A. Firenze – Parigi; *Appunti di viaggio* (1913 roč.5 č.9 s.1023) v *Antologia* vol.1 s.342.

² Například A. S. Caserma. *Taccuino* (1916 roč.8 č.3 s.174) v *Antologia* vol.2 s.640

³ Citováno podle G. A. Pellegrinetti, *Un secolo di poesia, Antologia della lirica italiana dal 1850 ad oggi*. Torino: G.B. Petrini, 1957.

Časopis La Voce a moderní poezie

Chceme-li se zabývat tím, jak byla moderní poezie reflektována na stránkách časopisu La Voce, je třeba nejdříve rozlišit způsoby, jakými byla čtenářům zpřístupňována. Byly to jednak úvahy a eseje, zabývající se poezií jako takovou a jejím významem.¹ Dále to byly články týkající historického vývoje italské poezie a literatury vůbec², rozbory děl jednotlivých básníků a literárních proudů včetně zahraničních³, recenze⁴ a samozřejmě konkrétní ukázky moderní poezie⁵. Poezii a literární kritice byly také věnovány různé poznámky a komentáře jak informačního tak ironického a značně kritického charakteru⁶. Podívejme se nyní podrobněji na jednotlivé případy v průběhu vývoje časopisu.

Úvahy a eseje zabývající se poezií a jejím historickým vývojem

Základy předválečné literární kritiky položil svým dílem Benedetto Croce, v jehož filozofickém systému zastává estetika zvláštní místo. Všichni, kdo budou usilovat o zhodnocení moderní básnické tvorby, budou vycházet především z jeho tezí. Přehledný a logicky vybudovaný

¹ Například: Slataper S. Ai giovani intelligenti d'Italia (1909 roč.1 č.37 s.149) v C.I.A.R. vol.3 s.136; Papini G. Le speranze di un disperato (1911 roč.3 č.24 s.589) v Antologia vol.1 s.230; Papini G. Dacci oggi la nostra poesia quotidiana (1912 roč.4 č.14 s.787) v C.I.A.R. vol.3 s.448; De Robertis G. Drammi spirituali (1915 roč.7 č.10 s.640) v C.I.A.R. vol.4 s.506; a další.

² Například: Cecchi E. Arte provvisoria (1911 roč.3 č.17 s.557) v Antologia vol.1 s.220; Papini G. Le due tradizioni letterarie I. (1912 roč.4 č.1 s.727) v Antologia vol.1 s.275; De Robertis G. Collaborazione alla poesia (1914 roč.5 č.1 s.40) v C.I.A.R. vol.4 s.413 a Antologia vol.2 s.531; a další.

³ Například: Papini G. Il carduccianismo (1909 roč.1 č.14 s.53) v Antologia vol.1 s.81; Borgese G.A. Il dannunzianesimo (1909 roč.1 č.18 s.69) část v Antologia vol.1 s.87; Cecchi E. Giovanni Pascoli (1909 roč.1 č.39 a 40 s.158 a 161) v Antologia vol.1 s.122 a C.I.A.R. vol.3 s.142; Delahaye E. Rimbaud. L'artista e l'essere morale (1912 roč.4 č.10 s.771) v Antologia vol.1 s.282; a další.

⁴ Například: Bacchelli R. Su un libro di versi di un giovane triestino, Umberto Saba (1912 roč.4 č.50 s.956) v Antologia vol.1 s.328; Monteverdi A. C.Rebora, Frammenti lirici (1914 roč. 6 č.7 s.42) v Antologia vol.2 s.481.

⁵ Například: Saba U. Coi miei occhi (1912 roč.4 č.45 s.928) v Antologia vol.1 s.322; Sbarbaro C. Il Canto degli ubbriachi (1913 roč.5 č.3 s.992) v Antologia vol.1 s.341; Rebora C. Dai Frammenti lirici (1913 roč.5 č.24 s.1096) v Antologia vol.1 s.379; a další.

⁶ Například Soffici A. Il puro poeta (1909 roč.1 č.16 s.63) v C.I.A.R. vol.3 s.108; a další.

systém přístupu k umění však bude interpretován a aplikován různými způsoby. Je to pochopitelné, uvědomíme-li si, že větší část textů publikovaných v *La Voce* lze snadno charakterizovat jako expresivistické a individualistické. Tato subjektivní složka bude charakteristická i pro kritiky, eseje a další úvahy.

Jaký význam byl tedy poezii připisován? Giovanni Papini píše, že po uspokojení potřeb materiálních a společenských (vzdělání, výchova) musí člověk ještě naplnit potřeby duše a poezii vnímá právě jako její potravu.¹ Zůstává ovšem otázka vlastního obsahu poezie. Scipio Slataper² tvrdí, že umění nelze oddělit od zájmu o svět a jeho bolesti. Když bude Papini dva roky poté psát o slepé uličce, ve které se ocitla italská poezie³, zkritizuje Carducciho, Pascoliho, D'Annunzia i Gozzana právě proto, že se podle něj příliš soustředí na běžná témata jako jsou milostné vztahy, válka a podobně. Jako východisko navrhne odvrátit pozornost od těchto vnějších věcí do vlastního nitra a přiblížit tak poezii více filozofické reflexi. O další tři roky později tento názor potvrdí i Arturo Onofri⁴, když bude požadovat osvobození poezie od vnějších věcí. Rozhodujícím faktem přitom podle něj bude pouze schopnost lyrické tvorby. To, co však mohou mít i tato odlišná pojetí společné, je především předávání vlastní zkušenosti, vlastního zážitku, vlastních idejí. Zde začíná mít poezie značně osobní charakter. Toto obecné tíhnutí k autobiografičnosti zmíní i De Robertis ve svých komentářích v rubrice *Consigli di libraio*⁵, kde potvrdí užitečnost takového přístupu, pokud se ovšem nestane prvoplánovým a bude filtrován dostatečnou sebereflexí.

Další často zmiňovaný rys moderní poezie je její fragmentární ráz. Ten je částečně důsledkem snahy o autentické vyjádření osobního

¹ Papini G. *Dacci oggi lanostra poesia quotidiana* (1912 roč.4 č.14 s.787) v C.I.A.R. vol.3 s.448.

² Slataper S. *Ai giovani itelligenti d'Italia* (1909 roč.1 č.37 s.149) v C.I.A.R. vol.3 s.136.

³ Papini G. *Le speranze di un disperato* (1911 roč.3 č.24 s.589) v *Antologia* vol.1 s.230.

⁴ Onofri A. *Tendenze* (1915 roč.7 č.12 s.723) v C.I.A.R. vol.4 s.523 a *Antologia* vol.2 s.595.

⁵ De Robertis G. *L'autobiografico* (1915 roč.7 č.13 s.831-48) v C.I.A.R. vol.4 s.549.

prožitku. Tyto fragmenty nacházejí své uplatnění i v próze. Podrobněji se tímto rysem zabýval ve svém článku Tommaso Parodi¹, který dochází k názoru, že nejde jen o určitou charakteristiku nejnovější básnické tvorby, ale že ji v jisté formě můžeme identifikovat i v dílech předcházejících básníků. Jako nejtypičtější příklad uvádí Pascoliho, v jehož díle nachází více „nevyrovnaných“ básní. Nevyrovnané jsou proto, že často určitá část básně kvalitou značně převyšuje zbytek. Toto tvrzení se ostatně bude opakovaně vracet ve vícero článcích zabývajících se Pascoliho poezií².

Pro lepší pochopení nové poezie byly rovněž hledány její předobrazy ve starší italské literatuře. Nejčastěji zmiňovanými básníky v této souvislosti jsou Dante, Foscolo a Leopardi. Tím, co tyto tři spojuje a co zároveň umožňuje postavit vedle nich osobnosti moderní poezie, je opět onen důraz na originalitu a vnitřní pravdivost tvorby. Z tohoto úhlu pohledu bychom Carducciho a D'Annunzia postavili jako jakési jejich protiklady, protože u nich nad autentičností obsahu převládá hledisko formální a soustředění se na efekt, kterým mají básně zapůsobit na čtenáře³. Giuseppe De Robertis⁴ označuje Danta a Leopardiho za výjimečné osobnosti v dějinách italské poezie a staletí mezi nimi považuje za období přechodu. Na rozdíl od něj rozlišuje Giovanni Papini⁵ v celém průběhu vývoje italské literatury dva proudy. U zrodu prvního stojí podle něj Dante. Mezi jeho pokračovatele řadí Jacopona da Todi a dále pak například básníky lidové a dialektální tvorby, částečně také Foscola a Carducciho. Základem druhé tradice byla sicilská dvorní básnická tvorba,

¹ Parodi T. *Poesia frammentaria* (1912 roč.4 č.26 s.844) v *Antologia* vol.1 s.303.

² Např. Cecchi E. Giovanni Pascoli (1909 roč.1 č.39 a 40 s.158 a 161) v *C.I.A.R.* vol.1 s.142 a *Antologia* vol.1 s.122 nebo Angelini C. Pascoli moderno (1915 roč.7 č.9 s.553) v *C.I.A.R.* vol.4 s.687a *Antologia* vol.2 s.573.

³ Srov. Cecchi E. *Arte provvisoria* (1911 roč.3 č.17 s.557) v *Antologia* vol.1 s.220.

⁴ De Robertis G. *Collaborazione alla poesia. Conti con me stesso* (1914 roč.7 č.1 s.40) v *C.I.A.R.* vol.4 s.413 a *Antologia* vol.2 s.531.

⁵ Papini G. *Le due tradizioni letterarie* (1912 roč.4 č.1 s.727. v *Antologia* vol.1 s.275.

jejímž pokračovatelem byl Petrarca, všichni arkádové od čtrnáctého až po osmnácté století, přes méně významné romantiky až po D'Annunzia.

Dalším faktorem, který ovlivnil přístup k modernímu umění byl rozvoj některých věd. Především to byly sociologie a psychologie. Nakolik byl jejich význam uznáván, přetrvává snaha přísně je oddělovat od literární kritiky, která se má zabývat striktně jen uměním samotným¹. Ovšem i zde dochází vlivem vývoje poezie a její individualizace ke změnám. Formalistický přístup k umění ustupuje a hodnocení díla už není založeno na zvládnutí a splnění nějakých předem stanovených norem. Podle De Robertise² je úkolem literární kritiky čtení, posouzení čteného, určení silných a slabých míst a jejich vysvětlení. Zde už začíná být poměrně subjektivní i kritika. Ještě lépe to vystihuje Emilio Cecchi, když v úvodu k nové rubrice zaměřené právě na moderní básníky a jejich tvorbu píše:

...Když se chystám studovat jeho dílo (Sema Benelliho) jako jedinou normu si kladu jeho vlastní slova (...) 'Pamatuj, že největší útěcha, kterou můžeš umělci poskytnout, je hovořit o jeho díle způsobem, který prokáže, že jsi ho pochopil.'³

Takto viděno můžeme říci, že úloha básníka spočívá v komunikaci vnitřního života prostřednictvím poezie. Úloha kritika zase v tom, že v básni tento předkládaný obsah dešifruje, případně zhodnotí způsob, jakým je předáván.

¹ Například De Robertis G. *Sfoghi, spine e verità* (1915 roč.7 č.6 s.372) v C.I.A.R. vol.4 s.462.

² Ibid a De Robertis G. *Drammi spirituali* (1915 roč.7 č.10 s.640) v C.I.A.R. vol.4 s.506.

³ Cecchi E. *Preliminari a una rassegna di poesia* (1909 roč.1 č.30 s.122) v *Antologia* vol.1 s.114.

Rozbory díla jednotlivých básníků a literárních proudů

Mezi básníky, kterým byla na stránkách *La Voce* věnována asi největší pozornost patří především Giosue Carducci a Giovanni Pascoli. Bylo to jednak tím, že vliv jejich tvorby byl ještě stále poměrně silný, zároveň však bylo jejich dílo již uzavřeno a zvláště po jejich smrti bylo možno přistupovat k jejich poezii s dostatečným odstupem a nadhledem.

Většina článků věnovaných Carducciho tvorbě velice kladně hodnotí především její formální stránku. De Robertis¹ píše, že jeho dílo bylo v tomto ohledu důležité pro nový vývoj poezie. Zároveň však zaměření na formální dokonalost vedlo k mnoha kompromisům z hlediska osobního poetického vyjádření. Tím se to, co dalo jeho poezii základ a určující charakter, zároveň stalo jistým omezením jejího dalšího vývoje.

Nejzmiňovanějším rysem Pascoliho tvorby je již dříve jmenovaná nevyváženost v kvalitě různých částí jednotlivých básní. Cesare Angelini dokonce výslovně říká, že například konec básně „*La fontana di Castelvecchio*“ je téměř nehodný toho nacházet se v blízkosti jejího geniálního začátku². Tato fragmentárnost ovšem neubírá hodnotu jeho dílu jako celku. Arturo Onofri³ k tomu dále poznamenává, že jsou-li v jeho básních geniální fragmenty, znamená to, že psal geniální básně.

Dalším básníkem, jehož jméno se na stránkách *La Voce* objevuje poměrně často je Gabriele D'Annunzio. Jeho situace je trochu jiná. Je to dáno tím, že na rozdíl od dvou předchozích básníků stále aktivně ovlivňuje nejen kulturní prostředí, ale i život společnosti na úrovni politické. Tím se pro kritiku mění situace, protože nelze ještě zcela dobře oddělit jeho aktivity politické a další od jeho literární tvorby. Často bývá

¹ De Robertis G. *Collaborazione alla poesia II. Carducci moderno* (1915 roč.7 č.4 s.223) v C.I.A.R. vol.4 s.437.

² Angelini C. *Pascoli moderno* (1915 roč.7 č.9 s.553) v *Antologia* vol.2 s.573.

³ Onofri A. *Saggio di lettura poetica. Myricae e Canti di Castelvecchio* (1916 roč.8 č.1 s.19) v C.I.A.R. vol.4 s.572.

kritizována jeho snaha prezentovat se a být chápán a přijímán jako národní básník všestec¹.

Na stránkách La Voce byla pochopitelně věnována pozornost i dalším významným osobnostem italské literární scény jako byli například Guido Gozzano, Sem Benelli, Dino Campana, Arturo Onofri, Clemente Rebora, Umberto Saba, Scipio Slataper apod. Ze zahraničních básníků byla největší pozornost věnována Arturu Rimbaudovi.

Recenze, komentáře a ukázky

Kromě esejů, úvah a rozborů jednotlivých děl nebo uměleckých hnutí šířila La Voce ve společnosti povědomí o moderní poezii i prostřednictvím inzerátů upoutávajících na nové knihy, básnické sbírky či kritiky. Také na jejích stránkách můžeme najít řadu recenzí na tyto publikace. Mezi jinými jmenujme například články Richarda Bachelliho² či Angela Monteverdiho³. Kromě odkazů na „díla hodná četby“ otiskuje La Voce i seznamy a doporučení publikací vydávaných nově vzniklou „Libreria della Voce“. Pod De Robertisovým vedením přibude ještě celý jeden oddíl – Consigli del librario – který bude obsahovat krátké komentáře literárně kritického i obecnějšího charakteru. Častá v něm budou například pobídnutí k větší sebekritice začínajících básníků či spisovatelů, kteří žádají o uveřejnění vlastních prací⁴.

Kromě toho článkem ze dne 7. listopadu 1912 Prezzolini⁵ oznamuje některé změny, kterými má La Voce projít. Důležité je například uveřejňování jednotlivých ukázek moderní poezie. Hned v tomto čísle

¹ Například La Voce. Il Vate (1912 roč.4 č.5 s.745) v C.I.A.R. vol.3 s.416.

² Například Riccardo Bachelli. „Il mio Carso“ di Scipio Slataper (1912 roč.4 č.35 s.879) v Antologia vol.1 s.310 nebo Bachelli R. Su un libro di versi di un giovane triestino, Umberto Saba (1912 roč.4 č.50 s.956) v Antologia vol.1 s.328.

³ Monteverdi A. Lirica: C.Rebora, Frammenti lirici (1914 roč.6 č.7 s.42) v Antologia vol.2 s.481.

⁴ Například De Roberti G. Rondine che non fa primavera (1915 roč.7 č.13 s.831-848) v C.I.A.R. vol.4 s.548.

⁵ Prezzolini G. Come faremo La Voce (1912 roč.4 č.45 s.925) v C.I.A.R. vol.3 s.489 a Antologia vol.1 s.320.

vychází ukázky prózy od A. Sofficiho a poezie od U. Saby. Od následujícího čísla se mohou čtenáři setkávat i s reprodukcemi moderních malířských či sochařských děl. Kromě již dvou jmenovaných budou v *La Voce* publikovány práce Papiniho, Rebory, Sbarbara, Palazzeschiho, Jahiera, Govoniho, Linatiho, Di Giacoma, Folgora, Campany, Onofriho, Ungarettiho, Vigola, Cardarelliho, Savinia či Apollinaira.

IV. 2. 2. Výtvarné umění

Také malířství a sochařství patří mezi oblasti, které na začátku 20. století procházejí velkým vývojem. *La Voce* představuje moderní umění prostřednictvím článků rozebírajících jak tvorbu konkrétních umělců, tak charakteristické rysy a význam jednotlivých proudů a směrů. Nechybí zde ani recenze knih zabývajících se uměním. Od roku 1912 vycházejí v časopisu i reprodukcce malířských a sochařských děl.

Při představování moderních uměleckých směrů se články v *La Voce* zaměřují především na aspekty, které přispěly k pokroku v umění a na jeho recepci. Podrobněji jsou zde rozebrány zejména impresionismus, kubismus a futurismus. Jeden ze Sofficiho článků na téma „Impresionismus a italské malířství“ (*L'impressionismo e la pittura italiana*) nese přímo podtitul „Zásluhy impresionismu“ (*I meriti dell'impressionismo*)¹. Jako jednu z hlavních zásluh impresionismu přitom uvádí odstranění estetických pravidel a hierarchií, které od dob renesance absolutním způsobem ovládly italskou malířskou tvorbu a způsobily tak její odtržení od života a od skutečného umění. Revoluce impresionismu spočívala mimo jiné ve způsobu pojetí zobrazovaného. Prostor, předměty a figury, dříve svázané striktními zákony viděného světa, se stávají plnohodnotným prostředkem pro vyjádření duchovní podstaty reality, která viděné přesahuje. Teprve

¹ Soffici A. *L'impressionismo e la pittura italiana* II. *I meriti dell'impressionismo*. (1909 roč. I č. 18 s. 70) v *Antologia* vol. I s. 89.

celek díla má vypovídací hodnotu. Po objevu fotografie již nemá smysl usilovat v malířství o co možná nejpřesnější zobrazení vnější reality, ale pozornost se přesouvá na snahu o zachycení vnitřního obsahu, dojmů a pocitů, které daná scéna vyvolává v duši pozorovatele. Impresionismus tím zásadním způsobem změnil přístup k umělecké tvorbě a k chápání výtvarného díla a otevřel tak dveře dalším proudům, které měly přijít po něm.

Kubismem a futurismem se zabýval například Roberto Longhi. V článku o futuristických malířích nabízí srovnání obou směrů a originálním způsobem přirovnává jejich vzájemný vztah ke vztahu baroka a renesance, když píše:

A tedy otázka vztahu futurismu ke kubismu je stejná jako otázka vztahu baroka k renesanci. Baroko nedělá nic jiného, než že uvádí do pohybu hmotu renesance: hladká fasáda kostela, masivní a silná kamenná deska, se ohýbá tlačena gigantickou silou. Z kruhu se stává elipsa. Kruh je něco statického, je to odevzdanost, odpočinek. Elipsa je stlačený kruh, síla v činnosti, pohyb. (...) Nyní, po kubistech, vedeni stejným prvotním lyrismem, noví malíři navrhuji: zachovat kubistickou krystalizaci formy a uvést ji v pohyb.¹

Prostředkem jak toho dosáhnout pak je používání linií a křivek, které mají kubisticky chápanou hmotu oživit.

Kromě uměleckých směrů a hnutí byla pozornost věnována i konkrétním umělcům a jejich dílu. Čtenářům časopisu tak byli představeni například Picasso, Braque, Gauguin, Renoir, Claudel či Henri Rousseau. Jako významná osobnost, v Itálii tou dobou neprávem přehlížená, byl představen také italský sochař Medardo Rosso².

Dílo moderních tvůrců či těch, kteří jim těsně předcházeli, však nebylo jediným námětem uměleckých statí v *La Voce*. Autoři se vraceli

¹ Longhi R. I pittori futuristi (1913 roč.5 č.15 s.1051) v *Antologia* vol.1 s.367.

² Soffici A. Il caso Medardo Rosso (1909 roč.1 č.32 s.129) v *Antologia* vol.1 s.115.

i k osobnostem z dějin italského umění. Příkladem je článek o M. Pretim také z pera Roberta Longhiho¹. Ten zasazuje jeho dílo do kontextu italského malířství a označuje ho jako třetího nejvýznamnějšího malíře 17. století v Itálii, hned po Caravaggiovi a Caracciolovi. Dalším takovým článkem je například příspěvek Carla Carrà o Giottovi². Carrà nabízí nový způsob chápání jeho díla. Nalézá v něm i stopy kubistické struktury a řadí ho tak mezi osobnosti, které měly vliv na moderní umění a mohou na ně ještě dále pozitivně působit. Oba články mají společný jistý odhalující charakter. Totiž odhalení významu méně známého, nebo lépe – méně uznávaného autora v případě prvním a odhalení dosud neobjevených kvalit v díle autora všeobecně oceňovaného. Tak zkušenost s moderním uměním na druhé straně otevírá nový pohled na umění dosavadní, nabízí jeho nové interpretace a přináší novou inspiraci.

Stejně jako u otázek společenských a politických existovalo také v případě umění mezi osobnostmi časopisu názorů více. Ukázkovým příkladem je problematický a nejednotný vztah k futurismu. Futurismus sám představuje v italském kulturním a uměleckém kontextu zvláštní fenomén a bude proto popsán ve zvláštní kapitole.

IV. 2. 3. La Voce a futurismus

Ze soudobých literárních proudů a směrů je v časopisu nejpodrobněji sledován a komentován právě futurismus. Je to logické, uvědomíme-li si, že jde o jediný avantgardní směr mající v Itálii svůj původ a také drtivou část představitelů. Vývoj postoje k futurismu mezi jednotlivými osobnostmi La Voce se značně liší a zaslouží si větší pozornost.

¹ Longhi R. Mattia Preti. Critica figurativa pura (1913 roč.5 č.41 s.1171) v Antologia vol.1 s.404.

² Carrà C. Parlata su Giotto (1916 roč.8 č.3 s.162) v Antologia vol.2 s.634.

První reakce nebyly vůbec příznivé. Scipio Slataper¹ hodnotí futurismus jako myšlenkově prázdný. Jeho snaha o změnu a osvobození se od staré poetiky selhává, protože nedokáže nabídnout alternativní poetiku nově vnímané reality. Když 22. června 1911 uveřejní Ardengo Soffici² v *La Voce* značně kritickou recenzi na výstavu futuristických maleb, vydají se dokonce Marinetti, Boccioni, Russolo a Carrà do Florencie, aby se osobně setkali s představiteli časopisu. Jak toto setkání proběhlo popisuje Antonio Marasco ve svých *Análech*.³ Ke střetnutí došlo v kavárně Giubbe Rosse, kde se obvykle scházeli významné osobnosti časopisu. Umberto Boccioni údajně zpohlavkoval autora nepříznivého článku. Z této situace se nakonec vyvinula hromadná bitka, z níž nevyšli bez zranění ani přihlížející hosté. Vzduchem létaly dokonce i stolky a stoličky. Když se futuristé chystali k odjezdu, na nádraží Santa Maria Novella je již čekali Prezzolini, Soffici, Slataper a Palazzeschi a celá epizoda se opakovala. Pořádek sjednali až přivolaní karabiníci.

Toto otevřené nepřátelství však nebude trvat dlouho. Papini a Soffici, kteří brzy opustí Prezzoliniho kritický postoj nakonec začnou sami od roku 1913 vydávat časopis *Lacerba*, který se zaměřil na moderní umění a stal se hlavním periodikem futurismu. Přestože Prezzolini i nadále zastává názor, že futuristická estetika je prázdná, vymyšlená člověkem s malou kulturou a velkou výřečností⁴, fakt že se k tomuto hnutí připojili i Papini a Soffici mu dává naději, že se může ještě slibně vyvinout. V roce 1914 pak napíše komentář⁵, ve kterém kladně hodnotí přínos *Lacerby* především pro publikaci děl moderních umělců a moderní kritiky umění.

¹ Slataper s. *Il futurismo* (1910 roč. 2 č.16 s.295) v C.I.A.R. vol.3 v.203.

² Soffici A. *Arte libera e pittura futurista* (1911 roč.3 č.25 s.597).

³ Přejato z internetového zdroje:

http://www.toninosicoli.it/presentazionihome/boccioni/boccioni.htm#_edn13#_edn13

⁴ Srov. Prezzolini G. *Alcune idee chiare intorno al futurismo* (1913 roč. č.15 s.1049) v *Antologia* vol.1 s.363.

⁵ Prezzolini G. *Un anno di Lacerba* (1914 roč.6 č.4 s.33) část v *Antologia* vol.2 s.460.

Ovšem již v roce 1913 se na stránkách *La Voce* objevuje článek Gian Pietra Luciniho¹, ve kterém ohlašuje svůj odchod z futuristického hnutí a vysvětluje důvody. Jako hlavní uvádí především velký vliv Marinettiho a jeho autoritativní přístup. Následovat ho bude o rok později i Aldo Palazzeschi², když se bude distancovat jak od futurismu, tak od Marinettiho. Prezzolini ovšem už bude považovat za důležité toto Palazzeschiho oznámení doplnit jmény B. Corradiniho a E. Settimelliho, kteří se naopak k futurismu nově přihlásili. Palazzeschi pak do dalšího čísla³ napíše dopis, ve kterém dodatečně vysvětlí motivaci svého odchodu.

Pod vedením De Robertise v letech 1915 až 1916 vyjde v *La Voce* například popsaná a vysvětlená estetika futurismu, kterou sepíše Ardengo Soffici⁴, tedy právě jeden z jeho prvních velkých kritiků.

IV. 2. 4. Hudba

Kromě literatury a výtvarného umění byla v časopisu představena i témata hudební. Hlavními představiteli *La Voce*, kteří se věnovali hudbě byli Giannotto Bastianelli a Ildebrando Pizzetti. Postupně přiblížili čtenářům význam díla různých osobností hudebního světa. Mezi jinými to byli například Wagner, Beethoven, Mozart, Bach, Bellini, Puccini a další. Kromě jednotlivých osobností se zaměřili také na různé vlivy v hudbě – například v článcích „Hudební impresionismus“ (*Impressionismo musicale*)⁵ či „Futuristická hudba“ (*La musica futurista*)⁶. Zároveň se však věno-

¹ Lucini G.P. Come ho sorpassato il futurismo (1913 roč.5 4.15 s.1049) v *Antologia* vol.1 s.364.

² Palazzeschi A. Nel movimento futurista (1914 roč.6 č.8 s.43) v *Antologia* vol.2 s.489.

³ Prezzolini G., Palazzeschi A. Avvertenza e una lettera di Palazzeschi (1914 roč.6 č.9 s.47) v *Antologia* vol.2 s.490.

⁴ Soffici A. Principi di una estetica futurista (1916 roč.8 č.1 s.42, č.2 s.119, č.3 s.140, č.5 s.229) v *C.I.A.R.* vol.4 s.581.

⁵ Bastianelli G. *Impressionismo musicale* (1909 roč.1 č.17 s.66).

⁶ Bastianelli G. *La musica futurista* (1913 roč.5 č.15 s.1053).

vali i situaci na italských hudebních institutech¹ či způsobu referování o hudbě v italském tisku².

IV. 3. Společnost

IV. 3. 1. Problém italského Jihu

Problém italského Jihu byl jedním z nejpálčivějších problémů italské společnosti a politiky vůbec. Také v *La Voce* mu byla věnována velká pozornost. Téma samo je pochopitelně propojeno s řadou dalších témat jako vzdělávání, politika, emigrace a podobně.

Přístup, jakým k této otázce přistupoval Giovanni Amendola³ se dobře shoduje s celkovým pojetím *La Voce*. Vychází totiž z přesvědčení, že kultura a společensko-politický život národa jsou úzce provázány a nelze je oddělovat. Při rozboru problému Jihu je třeba brát zřetel na obě tyto oblasti. V první řadě je nezbytné setrást letitý skepticismus, který zabraňuje dalšímu vývoji. Itálie bez Mezzogiorna nejenže nedokáže plně rozvinout a realizovat svůj potenciál, ale chudý jih jí bude přítěží. Přitom nelze pokračovat v řešení dalších oblastí jako školství, národní a sociální politika, protože ve všem se bude opětovně narážet na tento základní problém, který je v podstatě otázkou pojetí národa jako takového.

Protože je stav věcí takový, jaký je, je třeba jasně říci, že se nic nezmění – to znamená, že tento stát nebude skutečným národem – jestliže nebude nejdříve vyřešena otázka Mezzogiorna. Nejsme tak bohatí ani tak moudří, abychom se mohli obejít bez spolupráce deseti či patnácti milionů Italů. Je jasné a nezpo-

¹ Pizzetti I. I nostri istituti musicali (1909 roč.1 č.38 s.154).

² Bastianelli G. Giornalismo e critica musicale (1913 roč.5 č.46 s.1197).

³ Amendola G. Il Mezzogiorno e la cultura italiana (1909 roč.1 č.4 s.13) v *Antologia* vol.1 s.74.

chybnitelné, že bez nich nedokážeme na naší cestě dojít dále, než kam jsme došli doposud.¹

Jako řešení vidí Amendola kulturní výchovu jihu, aby tak kultura celého národa byla zbavena polovičatosti a došla svého naplnění. V tomto smyslu je tedy otázka Jihu otázkou kultury.

Také Giustino Fortunato vidí problém Jihu jako problém národní. Ve svém článku přímo nazvaném „Dvě Itálie“ (*Le due Italie*)² hovoří o dvou kulturách a společnostech. Poukazuje na odlišný historický vývoj dvou hlavních celků Itálie i na rozdílné geografické a atmosférické podmínky obou částí. Italský Jih byl vždy suchý s nedostatkem srážek, ty jsou navíc častější spíše v zimním období. To znamená nepříznivé podmínky pro zemědělství, a naopak přispívá k šíření malárie a jiných nemocí. Tak se za dlouhá staletí vyprofilovaly dvě různé civilizace, které v současné chvíli kromě politické jednoty spojuje pouze jazyk. V závěru dokonce přirovnává postavení Mezzogiorna v rámci Itálie k postavení Irska k Británii.

Luigi Einaudi³ si zase všímá konkrétních změn společnosti na jihu země a jeho pohled je tak optimističtější. Píše, že za pozitivním vývojem nestojí vládní reformy, ale emigrace. Jednak díky tomu, že mnozí odjíždí ze země, zůstává v Itálii na práci méně lidí, což jako důsledek přináší vzrůst mezd. Navíc navrátilivší se emigranti z úspor nakupují pozemky, čímž se mění i poměry mezi společenskými stavy. Ze své vlastní zkušenosti také tito lidé vědí, jakou cenu má vzdělání a jaké velké komplikace představuje negramotnost. Proto posílají své děti do škol. Často se nespokojí ani se základním vzděláním díky čemuž vrůstá počet studentů z Jihu také na středních školách. Děti z městských rodin dávají přednost školám praktičtějšího charakteru na severu země, jako polytechnika v Turíně či

¹ Amendola G. *Il Mezzogiorno e la cultura italiana* (1909 roč.1č.4 s.13) v *Antologia* vol.1 s.76.

² Fortunato G. *Le due Italie* (1911 roč.3 č.11 s.525) v *C.I.A.R.* vol.3 s.305 a část v *Antologia* vol.1 s.214.

³ Einaudi L. *Le speranze del Mezzogiorno* (1911 roč.3 č.11 s.535) v *C.I.A.R.* vol.3 s.316 a část v *Antologia* vol.1s.216.

v Miláně, protože nechtějí promarnit svou šanci neužitečným studiem na neapolské univerzitě. Zde se problém Jihu setkává s problémem vzdělávání, které nedosahuje potřebné kvality a spíše přispívá k morálnímu úpadku společnosti, jak o tom hovořil už Salvemini¹.

Einaudi² si dále všímá státních reforem a kritizuje jejich nekompetentnost. Místo podpory těchto samočinných obrodných procesů společnosti totiž často způsobují pravý opak a někteří emigranti raději zemi opět opouští. Tak je třeba ze strany státu nejen neklást další překážky, ale také napravit škody již napáchané.

IV. 3. 2. Vzdělávání – střední školy a univerzity

Jak již bylo řečeno na začátku, jeden z hlavních problémů sjednocené Itálie představovalo školství. V prvních desetiletích po vzniku nového království šlo především o školy základní. Na začátku 20. století, kdy vychází *La Voce*, se do středu zájmu v oblasti vzdělávání dostávají školy střední a univerzity. Téma vzdělávání navíc velmi dobře souhlasí se zaměřením a posláním časopisu, není tedy divu, že se s ním v průběhu let setkáváme opakovaně. Pravidelně se vrací především upozornění na nutnost reformy středních škol. Nejdříve je třeba zdůraznit fakt, že základní školní docházka končila čtvrtou třídou, tedy zhruba v deseti letech věku žáků. Bezprostředně na ni pak navazovala středoškolská výuka, jejímž primárním cílem bylo připravit studenty na univerzitní studia.

¹ Salvemini G. *Cocò all'Università di Napoli* (1909 roč.1 č.3 s.9) v C.I.A.R. vol.3 s.83 a *Antologia* vol.1 s.68.

² Einaudi L. *Le speranze del Mezzogiorno* (1911 roč.3 s.11 s.535) v C.I.A.R. vol.3 s.316 a část *Antologia* vol.1 s.216.

Příčiny problematické situace italských středních škol

Podrobný rozbor situace střech škol v Itálii přinesl Gaetano Salvemini v článku „Reforma středních škol“ („La riforma della scuola media)¹. V jeho analýze můžeme vysledovat základní problematické body, na které narazil italský vzdělávací systém. Zjednodušeně lze říci, že byly dvojího typu – personální a institucionální.

Velký nárůst studentů středních škol. Zpřístupnění základního vzdělání širokým vrstvám lidí a postupné zvýšení jejich ekonomické úrovně, to byly hlavní faktory, které přispěly k většímu zájmu o navazující školní výuku. Samotné navýšení počtu žáků ovšem nebyl problém hlavní. Tento na první pohled jednoznačně pozitivní vývoj v sobě totiž zahrnoval i řadu různých těžkostí.

Rozdílný společenský původ studentů. Běžně se stávalo, že se na jedné škole setkávali studenti pocházející z velice rozdílných společenských poměrů. Na jedné straně této škály to byly děti z vyšších měšťanských kruhů, na straně druhé děti z chudých dělnických rodin. Augusto Monti, který se tomuto problému věnoval o čtyři roky později², poznamenává, že už toto samotné setkání představuje jeden z problematických bodů. Školní prostředí totiž nesmazává rozdíly společenského původu, ale naopak je ještě zvýrazňuje díky ostentativnímu odmítnutí komunikace ze strany obou skupin. Žáci ze skromnějších společenských poměrů revoltují způsobem chování, který se Monti neostýchá nazvat „barbarským“, jejich kolegové zase projevují tytéž sklony k anarchii povýšeneckým chováním i vůči učitelům. Přitom problém nespočívá jen v samotném setkání a (ne)komunikaci mezi studenty. Logickým důsledkem rozdílného rodinného zázemí je také odlišná úroveň připravenosti pro středoškolské studium. Děti pocházející z intelektuálních rodin pro ně mají nesporně

¹ Salvemini G. La riforma della scuola media (1909 roč.1 č.24 s.93) v C.I.A.R. vol.3 s.110.

² Monti A. La crisi della scuola media in Italia. Questione di uomini. (1913 roč.5 č.14 s.1046) v C.I.A.R. vol.3 s.526.

lepší předpoklady než děti, jejichž rodiče jsou sami často ngramotní či mají jen nejzákladnější vzdělání.

Rozdílná očekávání a potřeby studentů. Gaetano Salvemini¹ doplňuje ještě třetí skupinu studentů pocházející z nižší střední vrstvy měšťanstva. Srovnáme-li specifické podmínky a potřeby všech tří skupin, je zřejmé, že představitelé každé z nich přicházejí na střední školu s odlišnými očekáváními. Studenti pocházející z rodin s tradičním intelektuálním zaměřením a dobrým finančním zázemím mohou dále studovat a na profesní dráhu se připravovat v rámci univerzitního studia. U prostřední skupiny je však situace již jiná. Mnozí studenti totiž musí od osmnácti let začít sami pracovat. Proto potřebují vzdělání, které jim poskytne nejen všeobecný kulturní přehled a morální zásady, ale také konkrétní praktické znalosti, které mohou hned po jeho ukončení využít v praxi. A nakonec jsou zde studenti, kteří potřebují především dovednosti ryze praktického charakteru. Na studium nemají prostor, protože se od nich očekává, že se od čtrnácti či patnácti let budou schopni uživit sami. Školy čistě technického zaměření jsou však pro ně složité a snadnější je proto zvolit variantu nižšího stupně střední školy. Ten však nemá význam bez následného studia, které si už dovolit nemohou². Tak narůstá počet studentů na gymnáziích klasického typu, aniž by velká část studujících toto zaměření skutečně preferovala a potřebovala.

Problém „univerzitního monopolu“. Po problémech personálního rázu je zde navíc i otázka tzv. univerzitního monopolu. Klasická gymnázia totiž byla jedinými školami, jejichž absolvování opravňovalo ke studiu na univerzitě. Sama o sobě však nenabízela vzdělání v praktických oborech. Na druhé straně jediná další alternativa byly již zmíněné střední technické školy, které však byly už příliš specificky zaměřené.

¹ Salvemini G. La riforma della scuola media (1909 roč.1 č.24 s.93) v C.I.A.R. vol.3 s.110.

² Ibis s.113.

Navrhovaná řešení

Salvemini po zvážení těchto problémů dochází k názoru, že jsou zapotřebí tři typy středních škol:¹

- *lidové školy* (scuola popolare) pro ty, kdo mohou absolvovat čtyři roky návazného studia po základní škole, přičemž jejich cílem by bylo poskytnout přípravu ryze praktickou a specificky zaměřenou.
- *školy střední kultury* (media coltura), pro ty, u nichž se předpokládá, že sami začnou pracovat před dovršením dvaceti let. První část studia by byla převážně intelektuální a zaměřená na morálku, konečná fáze by sledovala opět specifické profesionální zaměření.
- *školy vysoké kultury* (alta coltura), jejichž úkolem by bylo především intelektuální a morální vzdělávání těch, kdo se chystají na univerzitní studia.

U posledního typu škol navíc navrhuje vedle klasického typu založit i školy tak zvané moderní. Ty by se zaměřily více na přírodní vědy a moderní jazyky a nevěnovaly by takovou pozornost klasickému vzdělání, na které byl doposud kladen velký důraz. Jejich absolvování by také opravňovalo ke studiu na univerzitách. Tímto způsobem by se vyřešily i spory mezi zastánci klasického a moderního typu vzdělávání.

K této otázce se v článku „Po kongresu“ (Dopo il Congresso)² vyjádří i Giovanni Gentile, který souhlasí se Salveminim ohledně zřízení středních škol s profesním zaměřením, ale rozhodně odmítá školy moderního typu jako přípravu na univerzitu. Tvrdí, že humanitní zaměření může být jen jedno a že moderní filologii stejně nelze studovat bez filologie klasické³. Salvemini, Gentile i ostatní osobnosti, které se tomuto tématu na stránkách La Voce věnovaly (například Giuseppe Lombardo-Radice⁴,

¹ Ibid s.114.

² Gentile G. Dopo il Congresso (1909 roč.1 č.44 s.183) v C.I.A.R. vol.3 s.162.

³ Ibid s.166.

⁴ Lombardo-Radice G. Verso una nuova pedagogia e una nuova educazione italiana (1912 roč.4 č.51 s.966) v C.I.A.R. vol.3 s.507.

Augusto Monti¹), se nicméně shodují v tom, že nejde jen o specifický problém organizace tohoto typu škol, ale o mnohem složitější problém sociální².

Salvemini se věnoval také situaci na univerzitách. Hned ve třetím čísle prvního ročníku vychází jeho článek mapující situaci na univerzitě v Neapoli³. Zde se terčem kritiky stávají sami vyučující, kteří se často k akademické dráze uchylují proto, že nebyli schopni uplatnit se ve své profesi. Salvemini kritizuje také prostředí rozbujeleho úplatkářství a klientelismu, které morálně deformuje novou nastupující generaci.

Kromě samotných článků, které na toto téma v časopise vyšly se okruh osobností okolo La Voce do řešení otázky vzdělávání zapojoval také aktivně. Jedním ze způsobů bylo i konání kongresu na téma středních škol, který se uskutečnil v roce 1909 ve Florencii, na který také Prezzolini jako šéfredaktor reagoval článkem „U příležitosti kongresu profesorů“⁴ (Per il Congresso dei Professori), v němž tyto iniciativy hodnotil velmi kladně.

IV. 3. 3. Společnost a politická hnutí

Začátek 20. století a Giolittiho éra

Téma italské politiky a politických hnutí je jedním z nejčastějších námětů článků v La Voce. Nejvýraznější postavou italské předválečné politické scény byl Giovanni Giolitti, který několikrát zastával úřad předsedy vlády. Jeho přesvědčením bylo, že Itálie potřebuje především mírové podmínky, aby mohla vyřešit své vnitrostátní problémy. Proto nepokračo-

¹ Monti A. La crisi della scuola media in Italia. Il rimedio (1913 roč.5 č.18 s.1065) v Antologia vol.1 s.371.

² Gentile G. Dopo il Congresso (1909 roč.1 č.44 s.183) v C.I.A.R. vol.3 s.168.

³ Salvemini G. Cocó all'Università di Napoli (1908 roč.1. č.3 s.8) v C.I.A.R. vol.3 s.83 a Antologia vol.1 s.68.

⁴ Prezzolini G. Per il Congresso dei Professori (1909 roč.1 č.41 s.165) v C.I.A.R. vol.3 s.160.

val v předchozí imperialistické zahraniční politice¹. Na mezinárodní scéně došlo v této době k opětovnému sblížení Itálie s Francií, Británií a nakonec i s Ruskem. Pod jeho vedením byly také schváleny některé důležité zákony týkající se italského jihu, jejichž záměrem bylo podpořit modernizaci zemědělství v Basilicatě a průmyslový rozvoj v Neapoli prostřednictvím daňových úlev. Dále zpracoval projekt na zestátnění železnic, který však narazil na řadu překážek. Po jeho demisi ho dotáhl do konce kabinet Alessandra Fortise². Demise byly ostatně prostředkem, který Giolitti použil opakovaně, když byla jeho pozice otřesena. Po krátkém přechodném období, kdy se jeho nástupcům nepodařilo situaci vyřešit se opět vrátil do své funkce, aby pokračoval v původním směru své politiky³. Výhoda, kterou disponoval oproti svým politickým odpůrcům, spočívala ve schopnosti získat a udržet si parlamentární většinu. V tomto bodě ovšem tkví i největší slabost Giolittiho systému. Způsoby, jakými totiž získával hlasy poslanců - politické obchody, korupce, nátlak, byly často a neoprávně terčem ostré kritiky. Gaetano Salvemini, který Giolittimu vytýkal především protekcionářskou politiku zvýhodňující průmyslové korporace a dělnické organizace ze severu země, neváhal nazvat ho „ministrem spodiny“ (il ministro di malavita).

Jedním z největších Giolittiho úspěchů bylo zpracování zákona o všeobecném volebním právu mužů v roce 1911 a jeho schválení parlamentem o rok později. Volební právo bylo rozšířeno na všechny plnoleté gramotné muže. Právo volby měli dokonce i muži negramotní starší třiceti let za podmínky, že absolvovali vojenskou službu⁴. Ať už za touto Giolittiho iniciativou stála politická strategie, jak naznačuje například Procacci, nebo ne, šlo rozhodně o pokrok, díky němuž se Itálie posunula na úroveň většiny ostatních evropských států. Tento krok byl ovšem na druhé straně

¹ Procacci G. *Dějiny Itálie*. Op.cit. s. 310.

² Sabbatucci G., Vidotto V. *Il mondo contemporaneo. Dal 1848 a oggi*. Op.cit. s. 227.

³ Ibid.

⁴ Procacci G. *Dějiny Itálie*. Op.cit. s. 320.

vyvážen vyhlášením války Turecku za účelem obsazení Libye. Ani zde se hodnocení historiků nejeví jednoznačně. Procacci v něm vidí ústupek nacionalistům a dalším pravicovým odpůrcům Giolittiho režimu po uspokojení socialistického požadavku volební reformy¹. Sabbatucci naopak považuje libyjskou válku za dovršení dlouhého diplomatického procesu, který začal na konci devatenáctého století².

Časopis La Voce a italská vnitrostátní politika

Jaký postoj měl časopis typu La Voce, který se definoval jako kulturní a vzdělávací, k těmto událostem? Proč v periodiku tohoto druhu byla taková pozornost věnována právě politice? V článku „Od Giolittiho k Soninovi“ (Da Giolitti a Sonino), za kterým tušíme velký vliv Prezzoliniho na tyto otázky odpovídá redakce časopisu.

La Voce se dnes ani nikdy nestane časopisem politické kritiky či propagandy. Ale chce-li se věnovat všem problémům života Itálie, musí se z času na čas zabývat také politikou. Ono neblahé oddělení politické činnosti od ostatních intelektuálních a morálních aktivit lidského ducha, které činí z tolika obyvatel cizince ve své vlasti a tak dobře vyhovuje politickým hrátkám, ono neblahé oddělení života a myšlení, které bylo vždy jednou z nejhorších nemocí naší země, neexistuje v našem vědomí a nesmí existovat ani v našem časopisu.³

Dále v tom samém článku nacházíme výtky vůči Giolittiho politice, která je charakterizována na prvním místě jako parlamentární a ne národní. Moc v rukou mu pomáhá udržet několik faktorů, z nichž nejvýznamnějšími jsou obsazování ministerstev lidmi nekompetentními, snadno ovladatelnými ze strany parlamentu a dále korupce a nátlakové ovlivňování voleb, především na jihu země. Zároveň je zde jasně formulováno tvrzení o Giolittiho utilitaristických demisích a návratech do vlády, poté co horký

¹ Procacci G. *Dějiny Itálie*. Op.cit. s. 320.

² Sabbatucci G., Vidotto V. *Il mondo contemporaneo. Dal 1848 a oggi*. Op.cit. s. 231.

³ La Voce. Da Giolitti a Sonino (1909 roč.2 č.1 s.225) v C.I.A.R. vol.3 s.177.

brambor z ohně za něj vytáhl někdo jiný – v tomto případě je tím člověkem Sidney Sonnino. Ten je hodnocen velmi kladně jako osobnost, avšak jako politik za aktuálních podmínek v progiolittiánském parlamentu nemůže uspět. Ke srovnání těchto dvou osobností se redakce časopisu vrátí ještě později v článku „Sonnino a Giolitti“ (Sonnino e Giolitti)¹, ve kterém nejen že tento svůj názor zopakuje, ale dokonce použije citaci z článku předcházejícího. Znamená to, že situace v Itálii se v tomto ohledu nezměnila, ba dokonce rozdíl mezi oběma státníky ještě vzrostl. Giolitti dosáhl konkrétních úspěchů, zatímco za Sonninem zůstaly pouze nezrealizované plány, byť dobře míněné. Není proto důležité, jaký předvolební program Sonnino nabízí, není-li schopen jej zrealizovat. Další závěr, který z toho redakce vyvozuje je nemožnost politické angažovanosti na vysoké úrovni, aniž by se člověk kompromitoval morálně.

Tyto dva články v podstatě shrnují postoj časopisu k parlamentní politice země. Je však třeba říci, že kromě kritiky zde nalezneme i kladná hodnocení. Například příznivý ohlas měl Giolittiho projev v Turíně na podzim 1911 u příležitosti představení volební reformy, na který redakce La Voce reagovala článkem „Giolitti“ (Giolitti)².

Časopis Voce a socialistické hnutí v Itálii

Přestože si časopis střeží vlastní politickou neutralitu, sleduje také činnost jednotlivých stran. Mezi politickými hnutími je v La Voce největší pozornost věnovaná zřejmě socialistům. V článku „Socialistická strana v současné chvíli“ (Il partito socialista nel presente momento)³ je uveřejněna část Salveminiho příspěvku, který pronesl na kongresu socialistů v Miláně na podzim roku 1910. Shrnuje v něm vývoj strany do současné chvíle a kritizuje její aktuální vnitřní rozdělení. Nejednotnost

¹ La Voce. Sonnino e Giolitti (1913 roč.5 č.40 s.1167) v C.I.A.R. vol.3 s.583.

² La Voce. Giolitti (1911 roč.3 č.41 s.665) v C.I.A.R. vol.3 s.376.

³ Salvemini G. Il partito socialista nel presente momento (1910 roč.2 č.44 s.501) v C.I.A.R. vol.3 s.241.

znemožňuje prosazení důležitých reforem a přispívá snazší ovlivnitelnosti jednotlivců ze strany různých zájmových skupin. Jako východisko navrhuje určit priority a koncentrovat síly na méně reforem, avšak zásadního významu pro vývoj společnosti. Podobným způsobem situaci zhodnotil i Ettore Ciccotti ve svém komentáři sjezdu socialistické strany v Reggio¹. Zajímavý je také článek Benedetta Croceho na téma socialismu, uveřejněný v únoru 1911 s výmluvným titulem „Smrt socialismu“ (La morte del socialismo)². Croce zde vysvětluje vývoj socialismu od utopistického přes marxistický až po italský syndikalismus, který se objevuje v době po selhání socialismu v Německu. Jedním ze slabých bodů socialismu je podle něj idealizace dělníků, kterým jsou přisouzeny vlastnosti a charakteristiky, které reálně nemají. Přitom je opomíjen fakt, že hlavními přínosci socialismu jsou intelektuálové, nikoli dělníci. Socialistické hnutí na sebe navíc bere spíše podobu kritiky aktuálního režimu, která je však už vzdálena původní představě socialismu jako takového. Proto je třeba veřejně vyhlásit, že socialismus je mrtev.

Postoj redakce se v prvních letech blížil stanovisku Gaetana Salveminiho. Po názorových rozkolech v *La Voce*, ke kterým došlo v období kolem války v Libyi, zakládá Salvemini časopis *L'Unità* a odchází ze socialistické strany. Stanovisko redakce vůči socialistům se naopak postupně vylepší. Například před volbami v roce 1913 je strana chválena za směr, který zvolila pro svůj vývoj. O rok později čteme v článku „Úkol socialistické strany“ (*Il compito del partito socialista*)³ tvrzení, že socialismus je sice mrtev, ale socialistická strana ne. Ta zůstává podle mínění redakce jedinou skutečně aktivní stranou. Ke všem důležitým změnám mohlo dojít jen díky ní.

¹ Ciccotti E. Il bilancio del Congresso di Reggio (1912 roč.4 č.31 s.863) v C.I.A.R. vol.3 s.470.

² Falea di Calcedonia. La morte del socialismo. Discorrendo con Benedetto Croce. (1911 roč.3 č.6 s.501) v C.I.A.R. vol.3 s.291 a Antologia vol.1 s.205.

³ - Il compito del partito socialista (1914 roč.6 č.7 s.55) v C.I.A.R. vol.3 s.659.

Italské nacionalistické hnutí a časopis Voce

Přestože nacionalisté i okruh osobností kolem časopisu Voce měli v podstatě stejný cíl, totiž obrodu italské společnosti a rozvoj země, byl vztah k nacionalistickému hnutí poněkud komplikovanější. Částečně to bylo dáno i faktem, že samo hnutí bylo ještě mladé a na vzniku Italské nacionalistické asociace se podílela různorodá skupina lidí – demokraté, příznivci koloniálních plánů či iredentisté¹. První nacionalistický sjezd se uskutečnil teprve v prosinci 1910. La Voce a nacionalisté se také zcela neshodovali ve způsobu, jakým měla národní obroda probíhat a jaké byly její priority. V článku „Kongres nacionalistů“ (Il Convegno nazionalista)² Giovanni Amendola porovnává národní zájmy hlášané nacionalisty se všudypřítomnou potřebou a vůlí zlepšit současný stav v Itálii a očekává jakým způsobem se budou nacionalisté na sjezdu definovat a jaké si budou klást cíle. V budoucnosti se redakce časopisu La Voce velice distancovala od nacionalisty podporovaných kolonialistických nálad a tendencí, což se jednoznačně projevilo v době těsně před vyhlášením války Turecku a obsazením Libye.

IV. 3. 4. Válka v Libyi

Časopis Voce na rozdíl od většiny italského tisku nepodporoval koloniální válku v Libyi. Na svých stránkách vedl poměrně důslednou a argumenty dobře podpořenou kampaň proti této vojenské akci. Jedním z prvních článků, který vyvracel hlavní argument zastánců kolonizace – totiž územní zisky a materiální výhody z nich plynoucí, byl Amendolův článek „Velká iluze“ (La grande illusione)³. Jde v podstatě o recenzi knihy *The Great Illusion* anglického novináře Normanna Angella žijícího

¹ Sabbatucci G., Vidotto V. *Il mondo contemporaneo. Dal 1848 a oggi*. Op.cit. s. 232.

² Amendola G. Il Convegno nazionalista (1910 roč.2 č.51 s.446) v C.I.A.R. vol.3 s.259.

³ Amendola G. La grande illusione (1911 roč.3 č.9 s.517) v C.I.A.R. vol.3 s.298.

v Paříži. Ten se snaží vysvětlit, že z ekonomického hlediska není válka nikdy výhodná a že pro státy a jejich hospodářský rozvoj jsou vždy příhodnější mírové podmínky, které spíše přispívají ke zvýšení životní úrovně obyvatel. Amendola hodnotí knihu dobře tam, kde jsou rozebrány ekonomické argumenty. Po stránce filozofické však není podle něj dostatečně podložená. Největší slabinu vidí ve faktu, že války vznikají a vyvíjejí se v důsledku různých příčin, nikoli pouze z ekonomických zájmů. Přesto je kniha v momentální situaci přínosem i proto, že zdůrazňuje a vysvětluje, jak ekonomická spolupráce a rovnováha mezi národy vytváří zároveň zázemí solidarity.

V článku „Tripolská iluze“ (*L'illusione tripolina*)¹ čteme vyjádření redakce, které rovněž vyvrací údajné materiální a praktické výhody. Dále otevřeným způsobem kritizuje nacionalisty za jejich krátkozrakost, kdy pro jakési iluzorní hodnoty ignorují reálný stav věcí a zpochybňují tak svůj vztah k vlastnímu národu. Nabízí se nám tu rozdíl mezi skutečným nacionalismem a nacionalistickým programem.

Znamená-li láska k vlasti snahu ušetřit vlastní zemi katastrofální a politováníhodná dobrodružství, je-li povinností občanů, tak jako všech lidí, jednat s osvícenou myslí a kontrolou nad jednoduchými sentimentalismy, tedy prosím nacionalisty, aby dobře zvážili, co dělají a uznali svůj omyl.²

A dále:

Nacionalisté takto neuvažují. Jde jim jen o jednu věc: narazit hlavou. Jakákoli zeď je k tomu vhodná. Problém je, že hlava, která na ni narazí, nebude jejich, ale hlava jejich národa. Ale co je pro nacionalistu národ, ne-li záminka k řečnění?³

¹ La Voce. *L'illusione tripolina* (1911 roč.3 č.20 s.574) v C.I.A.R. vol.3 s.336.

² Ibid s.340.

³ Ibid s.342.

Na tento příspěvek navázala redakce sérií článků pod názvem „Proč nejít do Tripolisu“ (Perché non si deve andare a Tripoli)¹, kde vychází z nejpřesnějších a nejaktuálnějších údajů získaných komisí Ito (Jewish Territorial Organisation), která libyjské území zkoumala s vyhlídkou na případné přesídlení židovského národa. Dalším zdrojem informací je zpráva z roku 1860 plukovníka Murdocha Smithe, který byl anglickou vládou pověřen k archeologickému výzkumu na tomto území, ale i výzkumy Haimana a Camperia pro Milánskou výzkumnou společnost z roku 1882. Všechny uvedené zdroje se shodují v základní charakteristice – velké sucho, nedostatek vody, málo srážek. Zvláště výzkumy komise Ito potvrdily vědeckými metodami dřívější pozorování cestovatelů. La Voce poukazuje také na nekompetentnost italských novinářů a nacionalistů, kteří opěvují bohatou úrodnou zemi, jak ji znají z klasických autorů, a staví je proti odborníkům ať už z řad italských či zahraničních. Zvláště autoři studie pro Ito patří mezi světově uznávané vědce a odborníky ve svých oborech – geologie, zemědělství, inženýrství atd. a zastávají důležité funkce na univerzitách, v muzeích či společnostech zabývajících se výzkumem. Ignorovat tyto varovné hlasy považuje La Voce za bláznovství a provinění vůči Itálii, proto se i prostřednictvím svých článků distancuje od většiny italského tisku, který kolonizaci Libye podporuje. Zvláště se staví do opozice vůči tendencím vidět v ní Eldorádo italských emigrantů².

Postoj osobností okruhu La Voce však nebyl také zcela jednotný. Například Giovanni Papini se s Prezzolinim a Salveminim rozchází v názoru a zcela otevřeně v článku „Vítězná válka“ (La guerra vittoriosa)³ souhlasí s vysláním vojska do Libye. Válku zde hájí nikoli z praktického hlediska obchodního či hospodářského, ale především vzhledem k jejímu přínosu pro oživení národního vědomí a hrdosti. Tyto účely ospravedlňují

¹ La Voce. Perché non si deve andare a Tripoli (1911 roč.3 č.33 s.631, č.35 s.639, č.36 s.643) v C.I.A.R. vol.3 s.350.

² Srov. La Voce. A Tripoli (1911 roč.3 č.40 s.661) v C.I.A.R. vol.3 s.373.

³ Papini G. La guerra vittoriosa (1911 roč.3 č.42 s.669) v C.I.A.R. vol.3 s.385.

i vojenskou akci, která je z rozumového hlediska nerentabilní. Pokračuje tezí, že válka přesto nebyla ani tak vyvolána vnitřní potřebou a veřejným míněním, jako spíše vyplynula z mezinárodní diplomatické situace. Každopádně v tomto případě nejde o uskutečnění mýtu vítězné války hlásaného Corradinim. Futurista by tuto válku nazval dokonce pacifistickou. Proto: „je výprava do Tripolisu vítězstvím Itálie, ale je také zklamáním a porážkou nacionalistické ideologie.“ Toto konstatování oslabení nacionalistů potvrdí i redakce časopisu v článku přímo nazvaném „Konec nacionalismu“ (La fine del nazionalismo)¹.

Zároveň s porážkou nacionalistické ideologie přišlo i odhalení italské národní nemoci – rétoriky. Literární nadsázka novinových pisálků význam událostí přeháněním jen snižuje a z války vítězné činí válku směšnou². Na kritiku zaujatosti a nekompetentnosti italského tisku před válkou tak na jejím konci navazuje opět tatáž kritika, která odmítá přehlížení reálných problémů na základě nadšení z vyhrané války³. A problémy na sebe nedaly dlouho čekat. Lidé, kteří se vraceli z války domů nepřinášeli s nadějí očekávané zprávy o nové zemi, která vyřeší problémy chudých rolníků, ale o zemi ještě chudší a navíc bez vody. Rok po začátku války, která neměla podle propagandy tak dlouho trvat, nebyly ještě ani dojednány podmínky míru. Itálie nedokázala jasně využít výhod svého vítězství a ve hře bylo i odškodné, které měla Turecku zaplatit⁴. Tón Prezzoliniho článku „Selhání války“ (Il fallimento della guerra) z října 1912 je už daleko optimistické vítězné válce. Avšak ani po skončení války nebyly ukončeny vojenské operace v Libyi. Místní arabské kmeny nedaly italským oddílům odpočinout. Italští velitelé navíc nebyli schopni se poučit z jednotlivých strategických chyb, jak naznačuje článek „Omyl

¹ La Voce. La fine del nazionalismo (1912 roč.4 č.19 s.807) v Antologia vol.1 s.302.

² Papini G. La guerra vittoriosa (1911 roč.3 č.42 s.669) v C.I.A.R. vol.3 s.392.

³ Prezzolini G. La guerra e la critica (1912 roč.4 č.32 s.867) v C.I.A.R. vol.3 s.477.

⁴ Prezzolini G. La pace (1912 roč.4 č.36 s.885) v C.I.A.R. vol.3 s.478.

z Derna“ (*L'errore di Derna*)¹, kde Ambrosini vyčítá velení, že v boji o Derna opakovalo chybu, která už v minulosti stála životy italských vojáků, když upadli do stejné léčky.

Kromě celkového rozčarování italské společnosti, zklamaných nadějí a nepotvrzeného očekávání chudých rolníků, především z italského jihu, byl cenou za libyjskou válku také rozkol v řadách parlamentu a politických hnutí. Na sjezdu socialistické strany v Reggio Emilia byli poraženi reformisté, o které se opírala Giolittiho vláda. Více než kdy jindy se projevila různorodost většiny, díky které zvítězil ve volbách. Navíc po odhalení tzv. Gentiloniho paktu, který zajišťoval podporu katolických voličů některým poslancům, pokud budou respektovat jejich určité podmínky, byla Giolittiho politika stále problematičtější. Když se situace po válce opět vyhrotila, podal v květnu 1914, jako už několikrát před tím, demisi. Vypuknutí první světové války však neumožnilo jeho návrat jako v dřívějších případech.

IV. 3. 5. 1. světová válka

Situace v Itálii na začátku 1. světové války

První světová válka zastihla italskou politickou scénu nejednotnou. Hned po jejím začátku vyhlásil nový kabinet předsedy vlády Antonia Salandry neutralitu Itálie, která byla ve shodě s defenzivním charakterem úmluv Trojspolku². Od té doby se politici i veřejné mínění rozdělili na dvě skupiny – neutralisty, kteří preferovali zachování neutrality a intervencionisty, kteří chtěli vstoupit do války po boku Francie a Anglie proti Rakousko-Uhersku a Německu. Z politických stran podporovali neutralitu především Giolittiho stoupenci a Italská socialistická strana spolu s Vše-

¹ Ambrosini L.; *La Voce*. *L'errore di Derna* (1913 roč.5 č.22 s.1085) v *Antologia* vol.1 s.374.

² Srov. Sabbatucci G., Vidotto V. *Il mondo contemporaneo. Dal 1848 a oggi*. Op.cit. s. 247.

becnou konfederací práce. Na rozdíl od jiných států, kde se socialistické strany vyprofilovaly spíše patrioticky, v Itálii postoj socialistů odrážel pacifismus rolníků a dělníků¹. K nim se připojil i neutralistický postoj Vatikánu. Jako intervencionisté se naopak projeví republikáni ctící gari-baldiovskou tradici, radikální socialisté, Bissolatiho reformisté, různé iredentistické asociace a samozřejmě nacionalisté, vždy připravení svést svou „vítěznou válku“, jak o ní psal Papini² už v souvislosti s válkou v Libyi. V této nejednoznačné situaci jedná italský předseda vlády Salandra a ministr zahraničí Sonnino jak se státy Dohody o poválečném vyrovnání v případě zapojení Itálie do války na jejich straně, tak s Německem a Rakouskem o územní kompenzaci za zachování neutrality. Jednání jsou tajná a výsledné rozhodnutí pro Dohodu, stvrzené podpisem tzv. Londýnského paktu v dubnu 1915, bude zaštitěno jen souhlasem krále, bez vědomí parlamentu či dalších členů vlády. Parlament nakonec vládě plnou moc k zahájení války odhlasoval; částečně pod vlivem dvora, částečně pod vlivem veřejného mínění, které bylo postupně více nakloněno intervenci a to i díky působení řady uznávaných osobností z řad italské inteligence, jako byli například Giovanni Gentile, Gaetano Salvemini či Luigi Albertini ředitele *Corriere della Sera*, nejvýznamnějšího a nejvlivnějšího deníku v zemi. Velký podíl na propagandě vojenské intervence měl i Benito Mussolini, který původně na stránkách novin *Avanti!* zastával socialisty hlášanou neutralitu. Po svém odchodu ze strany založil nový deník *Il popolo d'Italia*, který se stal hlavní tribunou intervence. Podobný přechod od levice k pravici nebyl mezi italskými intelektuály ničím ojedinělým. Pozorovat ho můžeme mimo jiné i u Prezzoliniho.

¹ Ibis s.248.

² Papini G. *La guerra vittoriosa* (1911 roč.3 č.42 s.669) v C.I.A.R. vol.3 s.392.

1. světová válka na stránkách časopisu Voce

Postoj redakce časopisu k italské účasti v první světové válce se značně liší od postoje k válce v Libyi. Za touto proměnou stojí bezpochyby i fakt, že názor redakce se teď více než kdykoli předtím shoduje s názorem Prezzoliniho. O proměně jeho vlastního přesvědčení mluví Angelo Romanò v úvodu k antologii časopisu¹. Prezzolini vychází z Croceho idealismu, který je ale silně ovlivněn Gentilem. Filozofická diskuze, která proběhla na stránkách La Voce na přelomu let 1913 a 1914², odhalila rozdíly mezi oběma filozofy. Důkazem jejich odlišeného vývoje byl nakonec i jejich rozdílný postoj k účasti ve válce. Benedetto Croce patřil k několika málo intelektuálům, kteří upřednostňovali zachování neutrality Itálie. Gentileho aktualismus více odpovídal Prezzoliniho představě o intelektuální činnosti a jejím praktickém působení na obrodě národa. Tento posun připravil také půdu pro snazší přijetí fašistické ideologie. Nebezpečný směr, který aktualismus začal nabírat vycítil i Giovanni Boine a z jeho námitek se v La Voce vyvinula významná diskuze s ředitelem časopisu³. Čas dokázal, že Boinovy obavy nebyly liché. Stránky časopisu se tak stávají zajímavým a důležitým svědectvím o vnitřních proměnách postojů italské inteligence, které umožňují nejen změnu názoru ohledně účasti ve válce – odmítavý postoj z doby libyjské války se mění na intervencionistický, ale vedou až k rozšíření fašistické ideologie po první světové válce.

V rámci časopisu najdeme různé typy článků, které se zabývají válkou. Nejdříve jsou to, ještě za doby Prezzoliniho vedení, články mapující

¹ C.I.A.R. vol.3 s.78.

² Croce B. *Intorno all'idealismo attuale* (1913 roč.5 č.46 s.1195) v C.I.A.R. vol.3 s.595; Gentile G. *Intorno all'idealismo attuale. Ricordi e confessioni* (1913 roč.5 č.50 s.1213) v C.I.A.R. vol.3 s.608 a Croce B. *Intorno all'idealismo attuale* (1914 roč.6 č.1 s.4) v C.I.A.R. vol.3 s.630.

³ - L'amico Boine (1914 roč.6 č.5 s.52) v C.I.A.R. vol.3 s.639; Boine G., Prezzolini G. *Ringraziamento* (1914 roč.6 č.7 s.2) v C.I.A.R. vol.3 s.640; Boine G. *Pensiero e azione* (1914 roč.6 č.9 s.18) v C.I.A.R. vol.3 s.661; a další.

italskou politickou scénu.¹ Dále jsou to články reflektující postavení a úlohu intelektuálů ve válce², články vypovídající o situaci časopisu samotného ve válečné době³ a konečně krátká zamyšlení a úvahy⁴. Kromě těchto vycházeli v *La Voce* také příspěvky z fronty, především ve formě fragmentárních prozaických textů⁵.

Články mapující politickou scénu. Vycházejí ještě v době před vstupem Itálie do války. V prvních článcích je neutralita považována za nejlepší stav, na který však Itálie není připravena. Přesto Prezzolini považuje vyhlášení neutrality za dobré, protože bylo potvrzením autonomie státu a jeho vlastních zájmů v této válce⁶. Ovšem zde byla neutralita jen dočasné řešení, než bude nezávislost na jiných státech dokázána aktivním způsobem – tedy vstupem do války. Přitom není rozhodující volba mezi Francií a Německem, ale mezi Anglií a Rakouskem⁷. Celou otázku zapojení Itálie do války pak staví jako otázku národní identity, když říká:

Musíme projít naší zkouškou. Až doposud jsme byli národem aspirujícím na přídomek *velký*. Dnes jde ještě o něco zcela jiného: jde o to zjistit, zda jsme národ.⁸

Poměrně smířlivý tón tohoto článku se s každým dalším číslem stává ostřejším a kritičtějším. Ve srovnání postoje politických stran před vál-

¹ Například Prezzolini G. Facciamo la guerra (1914 roč.6 č.16 s.1) v C.I.A.R. vol.3 s.703; *La Voce*. Partiti e gruppi italiani avanti alla guerra (1914 roč.6 č.17 s.4) v C.I.A.R. vol.3 s.707.

² Například Prezzolini G. La pagina di Prezzolini III. (1915 roč.7 č.3 s.199) v *Antologia* vol.2 s.554; Serra R. Same di coscienza di un letterato (1915 roč.7 č.10 s.610) v *Antologia* vol.2 s.582.

³ Například De Robertis G. La realtà e la sua ombra (1915 roč.7 č.11 s.683) v C.I.A.R. vol.4 s.513; De Roberti G. *La Voce* in tempo di guerra (1915 roč.7 č.12 s.770) v C.I.A.R. vol.4 s.529 a *Antologia* vol.2 s.598.

⁴ Například De Robertis G. Non dimenticarsi (1915 roč.7 č.13 s.831-48) v C.I.A.R. vol.4 s.551; De Robertis G. Il signor pubblico (1915 roč.7 č.13 s.831-48) v C.I.A.R. vol.4 s.553.

⁵ Například A. S. Taccuino (1916 roč.8 č.3 s.174-90) v *Antologia* vol.2 s.641.

⁶ Prezzolini G. Facciamo la guerra (1914 roč.6 č.16 s.1) v C.I.A.R. vol.3 s.704.

⁷ Ibid.

⁸ Ibid s.706.

kou¹ zcela prohráli socialisté, protože jako jediní socialisté v Evropě odmítli chopit se zbraně. K jejich kritice se vrátí ještě v článku „Socialisté nejsou neutrální“ (I socialisti non sono neutrali)², kde obviňuje socialistickou stranu, že podporou neutrality nahrávají Rakousku. Nacionalisté jsou kritizováni za původní návrh vstoupit do války na straně Německa. Republikáni se sice chtějí bít proti Rakousku, z jejich řad ostatně čerpal iredentismus, avšak bojovat nyní proti Rakousku, znamená zároveň posílit monarchii, čímž stojí proti sobě. Již další článek nese přímo název „Zrazená válka“ (La guerra tradita)³ a vyjadřuje rozhořčení nad odkládáním začátku války. Na konci článku je však dovětek, kde Prezzolini uvádí, že podle nejnovějších zpráv je začátek války na spadnutí a za těchto okolností naopak chválí vládu, že jednala v tajnosti bez zbytečných kompromisů.

Úloha intelektuálů ve válce. Po vstupu do války si lidé kladli otázku o své vlastní úloze ve válce. Prezzolini předává vedení La Voce De Robertisovi a tento krok odůvodňuje ve své nové rubrice v časopise „Prezzoliniho stránka“ (La pagina di Prezzolini)⁴, kde píše, že odjíždí do Říma pomáhat Mussolinimu v nově založeném časopise *Popolo d'Italia* (Lid Itálie). To má být jeho způsob přispění. Dále se k této otázce vrací ještě ve třetím díle své rubriky, kde uvažuje nad důležitostí činnosti intelektuálů v zemi, mimo bojiště. Na druhé straně považuje za důležitý i osobní příklad lidí, kteří odešli bojovat dobrovolně a inspirují tak další⁵. Událostí, která obrátila už v minulosti pozornost na toto téma, byla smrt Charlese Péguyho ve válce. P. Jahier v oznámení o jeho smrti napsal: „Ve chvíli, kdy Francie už nepotřebovala jeho duši, dal tělo, které potřebovala.“⁶ Další z osob-

¹ Prezzolini G. Partiti e gruppi italiani davanti alla guerra (1914 roč.6 č.17 s.4) v C.I.A.R. vol.3 s.709.

² Prezzolini G. I socialisti non sono neutrali (1914 roč.6 č.19 s.2) v C.I.A.R. vol.3 s.714.

³ Prezzolini G. La guerra tradita (1914 roč.6 č.18 s.2) v C.I.A.R. vol.3 s. 712.

⁴ Prezzolini G. La pagina di Prezzolini (1914 roč.7 č.11 s.683) v C.I.A.R. vol.4 s.411.

⁵ Prezzolini G. La pagina di Prezzolini III. (1915 roč.7 č.3 s.199) v Antologia vol.2 s.554.

⁶ Jahier P. È morto Péguy (1914 roč.6 č.18 s.4) v Antologia vol.2 s.512.

ností, jejichž tragický konec na bojišti zasáhne italské intelektuální kruhy, bude například Renato Serra, kterému *La Voce* věnuje jedno celé číslo.

La Voce a válka. Od vstupu Itálie do války ujišťuje redakce časopisu čtenáře o odhodlání pokračovat s jeho vydáváním. Prakticky se toto období shoduje s obdobím vedení *La Voce* De Robertisem. Opakovaně je zdůrazňována role literatury a kultury i v době válečné¹. De Robertis se dokonce snaží šířit časopis i na válečné území, jako podporu vojákům². Někteří z nich do redakce také sami píší. Zároveň se však častěji objevuje i prosba o nové předplatitele a finanční podporu. Ta se sice z času na čas vyskytla i dříve, ale nyní dokládá skutečné finanční potíže časopisu. Válečné výdaje samozřejmě zvýšily i cenu všeho zboží, takže jen papír podražil několikrát.

Postřehy a úvahy. Nejčastěji byly uveřejňovány v rubrice „Rady knihkupce“ (*Consigli del libraio*). Často přesahovaly oblast literatury či kultury. Byla to prakticky jediná rubrika po odchodu Prezzoliniho, ve které mohli čtenáři nalézt komentáře k aktuálnímu dění. Většinou však šlo o otázky morálky. Tak jako Prezzolini, chtěl i De Robertis poskytnout čtenářům jakousi orientaci. Vysvětluje to v úvodu rubriky v čísle 13³, když poznamenává, že knihkupec je přece člověk s vlastními zájmy a názory, a ty proto také patří do této rubriky a bez problémů sem mohou být zařazeny.

IV. 3. 6. Další témata a monotematická čísla

Jednotlivých témat, která byla na stránkách časopisu rozebrána, bylo pochopitelně více. Dosud jsme se zabývali tématy hlavními, kterým byla také v samotném časopisu věnována největší pozornost. Žádné společen-

¹ Například De Robertis G. *La realtà e la sua ombra* (1915 roč.7 č.11 s.683) v C.I.A.R. vol.4 s.513.

² De Robertis G. *La Voce in tempo di guerra* (1915 roč.7 č.12 s.770) v C.I.A.R. vol.4 s.530.

³ De Robertis G. *Accompagnamento – Consigli del libraio* (1915 roč.7 č.13 s.831-47) v C.I.A.R. vol.4 s.541.

ské téma, a jak jsme viděli ani umělecké, však nemůže být zcela odděleno od jiných. Tak se tyto základní okruhy určitým způsobem odrážely i v dalších článcích, věnovaných už specifickým problémům italské či evropské společnosti.

Filozofie

Vzhledem k zaměření časopisu není velkým překvapením, že jedním z témat, která se také opakovaně na jeho stránkách objevovala, byla filozofie. Již jsme zmínili důležitou diskuzi, která proběhla mezi Benedetto Crocem a Giovanni Gentilem¹ na přelomu let 1913 a 1914 a další diskuzi, která z ní vzešla, totiž tu mezi Prezzolinim a Boinem². Kromě těchto diskuzí se v časopisu objevily i další příspěvky jako recenze knih s filozofickou tematikou³ či naopak obrany nebo vlastní filozofické úvahy⁴. Vychází zde například úryvek „De Consolatione Philosophiae“⁵ od Benedetta Croceho, kde se zabývá významem filozofie a jejího postavení v praktickém životě. Najdeme zde i Prezzoliniho úvahy vycházející z Croceho idealismu ovlivněného Gentilem. Mimo jiné článek „Idealistická výchova“ (Educazione idealista)⁶.

V rámci tématu filozofie byla sledována i situace výuky filozofie na školách⁷. Na konci roku 1912 vyšlo také monotematické číslo věnované současné italské filozofii⁸. Hovoříme-li o společnosti na začátku 20. století, je třeba si uvědomit, že filozofie a různé filozofické proudy byly základem postojů intelektuálů jak v oblasti umělecké tak společensko-

¹ Croce B. *Intorno all'idealismo attuale* (1913 roč.5 č.46 s.1195) v C.I.A.R. vol.3 s.595 a další.

² Boine G., Prezzolini G. *Ringraziamento* (1914 roč.6 č.7 s.2) v C.I.A.R. vol.3 s.640.

³ Vossler K. *Il sistema della filosofia dello spirito* (1910 roč.2 č.40 s.393) v *Antologia* vol.1 s.180.

⁴ Například Croce B. *Postilla* (1910 roč.2 č.40 s.394) v *Antologia* vol.1 s.187.

⁵ Croce B. *De Consolatione Philosophiae* (1910 roč.1 č.26 s.105) v *Antologia* vol.1 s.107.

⁶ Prezzolini G. *Educazione idealista* (1913 roč.5 č.35 s.1145) v C.I.A.R. vol.3 s.578 a část v *Antologia* vol.1 s.395.

⁷ Například Gentile G. *La filosofia che s'insegna* (1912 roč.4 č.51 s.960) v C.I.A.R. vol.3 s.501.

⁸ *Filosofia contemporanea in Italia* (1912 roč.4 č.51).

praktické. Proto také v příspěvcích s jiným námětem můžeme v podtextu vytušit filozofické postoje autora, ze kterých vychází.

Morálka

Další příspěvky lze nejlépe zařadit do oblasti morálky. Jsou to především příspěvky týkající se sexuality. Nové poznatky v oblasti psychologie, především díky Freudovým výzkumům a sekularizace společnosti upozornily na nutnost přehodnocení chápání lidské sexuality. Tomuto tématu bylo věnováno dokonce celé tematické číslo *La Voce* z února 1910. Například v článku „Názory Sigmunda Freuda o sexualitě“ (*Le idee di Sigmund Freud sulla sessualità*)¹ bylo italskému neodbornému publiku vysvětleno dílo Sigmunda Freuda. Roberto Assagioli, autor článku, přitom zdůrazňuje důležitost jeho nezaujatého studia. Píše:

Tím spíš musí být takové studium provedeno moudře a obezřetně, mají-li Freudovy výzkumy neobyčejný praktický význam. Aplikace jeho metod a zásad může totiž podle způsobu provedení působit buď jako prevence či pomoc při mnoha nervových potížích, nebo (naopak) přivodit nemocným vážné potíže a rozšířit nepřesné a nebezpečné domněnky.

Další zajímavý názor na význam sexuality v moderní společnosti čteme v tom samém čísle časopisu v článku Giorgia Sorela „Společenský význam čistoty“ (*Il valore sociale della castità*)². Sorel je přesvědčen, že úspěch dělnického hnutí bude do jisté míry záviset i na správném pojetí sexuálního chování lidmi z dělnické třídy. Uvádí neblahé důsledky novodobého „pohanství“ právě na tuto oblast a dodává, že v zachování čistoty v křesťanském smyslu, tedy projevení sexuality v rámci chápání tradičních hodnot a rodiny, vidí předpoklad zdravého vývoje společnosti.

¹ Assagioli R. G. *Le idee di Sigmund Freud sulla sessualità* (1910 roč.2 č.9 s.262) v *Antologia* vol.1 s.157.

² Sorel G. *Il valore sociale della castità* (1910 roč.2 č.9 s.259) v *Antologia* vol.1 s.156.

Kromě čistoty a sexuality bychom do této kategorie článků mohli zařadit i příspěvky zabývající se problémem prostituce a jeho řešení¹.

Církev a náboženství

Mnoho článků, ať už přímo či nepřímo, se věnuje vztahu státu a církve respektive vztahu moderní společnosti a víry. Je to pochopitelné, uvědomíme-li si, že *La Voce* vycházela v době, kdy ještě nebyly uzavřeny Lateránské dohody, na jejichž základě došlo k urovnání vztahů mezi Itálií a Vatikánem. Pokud na poli politickém představoval časopis jakési neutrální území otevřené všem názorům, pak v oblasti náboženského vyznání to platí také. Mezi přispěvateli byl například Clemente Rebora, později vysvěcený na kněze, či Giovanni Boine blízky pozicím modernistického proudu v církvi. Známa je především pozdější Papiniho konverze. Přesto je až překvapivé, jak často byly postoje časopisu antiklerikální. Zde jistě hraje roli vypořádání se s politickou mocí církve, které v případě mnoha osobností mohlo způsobit záměnu víry za ideologii či filozofický názor. Zřejmě i tento faktor vedl Prezzoliniho k vyjádření, že křesťanství, nebo ještě lépe katolictví, je již překonáno a moderní demokratická společnost musí být nutně antiklerikální.

Z tohoto úhlu pohledu se antiklerikalismus jeví jako základní bod demokratické činnosti. Nebude demokracie, ne-li antiklerikální, a bude jen natolik demokratická, nakolik bude antiklerikální.²

A doplňuje, že antiklerikální společnost znamená také nenáboženská. Přesto v tom samém článku bojuje proti antiklerikalismu prvoplánovému, založenému na nesnášenlivosti nebo politice³. Oponenta našel opět v osobě

¹ Například Panzini A. *Alfonsismo* (1912 roč.4 č.49 s.947) v *Antologia* vol.1 s.326.

² Prezzolini G. *Parole d'un uomo moderno. Religione*. (1913 roč.5 č.11 s.1033) v C.I.A.R. vol.3 s.524 a *Antologia* vol.1 s.353.

³ Srov. také Prezzolini G. *Verso anticlericalismo?* (1913 roč.5 č.6 s.1003) v C.I.A.R. vol.3 s.512.

Giovanni Boina¹, který odmítá Prezzoliniho filozofickou argumentaci jako účelovou.

Mezi dalšími osobnostmi, které se věnovali problematice církve a společnosti, jmenujme alespoň Amendolu² či Romola Murriho³. V rámci obecného tématu církve byla pozornost věnována i modernistickému hnutí v církvi⁴.

Národ a stát

Do této kategorie spadá různorodější skupina článků, než jak tomu bylo v předcházejících případech. Jsou to jednak články týkající se Italu jako národa, jednak články pojednávající o Itálii jako o zemi. Do první kategorie spadají například příspěvky zabývající se *iredentismem*. Této problematice bylo také věnováno tematické číslo, které vyšlo v prosinci 1910 a kde byl tento problém rozebrán z různých hledisek. Například příspěvek Angela Vivanteho⁵ poskytl analýzu ekonomických faktorů majících vliv na postoje a preference obyvatel Terstu.

Jiným problémem, který byl často zmiňován především v člancích hovořících o politických tématech, byl silný vliv *zednářství* a zednářských lóží na dění ve státě. Toto téma se přitom nevyskytovalo jen druhotně v jiných příspěvcích, ale bylo i námětem zvláštních příspěvků⁶.

Další oblast, zabývající se životem obyvatel Itálie, může reprezentovat článek Piera Jahiera⁷ o životě a tradicích valdenských. Ten shledává jejich způsob života velmi inspirativní především pro morální hledisko.

¹ Boina G. Parole d'un uomo moderno (1913 roč.5 č.18 s.1065) v C.I.A.R. vol.3 s.533.

² Například Amendola G. La politica di Leone XIII. (1912 roč.4 č.11 s.775) v C.I.A.R. vol.3 s.441.

³ Například Murri R. L'anticlericalismo dello Stato italiano (1912 roč.4 č.2 s.731) v C.I.A.R. vol.3 s.407.

⁴ Fracassini U. La bibbia modernista (1910 roč.2 č.21 s.315) v Antologia vol.1 s.170.

⁵ Vivante A. Il fattore economico e l'iredentismo triestino (1910 roč.2 č.52 s.453) v C.I.A.R. vol.3 s.263.

⁶ Castellani G. Massoneria e Socialismo. Colloquio con B. Croce. (1910 roč.2 č.50 s.441).

⁷ Jahier P. I valdesi nelle valli (1910 roč.2 č.8 s.255) v C.I.A.R. vol.3 s.184 a Antologia vol.1 s.148.

Je však třeba najít cestu, jak neizolovat jejich život od vývoje moderní společnosti. Právě tato izolovanost jim umožnila zachovat si svou charakteristiku, brání však dalšímu vývoji. Zajímavý je také postřeh, že v údolích, kde žijí valdenští byla téměř nulová negramotnost díky důrazu, který kladli na četbu Písma.

Do druhé skupiny článků by patřily příspěvky věnující se charakteristikám a zvláště kulturnímu životu jednotlivých regionů italského království. Tuto rubriku uvádí Prezzolini článkem „Regiony a města Itálie“ (Reggioni e città d'Italia)¹, ve kterém vysvětluje, že jejím cílem je seznámit Italy s nimi samými. Jako podmínku klade upřímnost a snahu o podnětné a praktické připomínky a návrhy.

Zvláštní místo by v této skupině patřilo Římu, který si jako hlavní město království vysloužil mimo jiné i řadu kritik především pro svou centralizaci. Například Giovanni Amendola bude považovat tuto kritiku za natolik přehnanou a prvoplánovou, že na obranu Říma napíše Prezzolinimu otevřený dopis.

Žurnalistika

Velká pozornost byla věnována také sledování úrovně italské žurnalistiky a jednotlivých periodik. Kromě samostatných zmínek v různých kontextech nacházíme v *La Voce* i řadu článků zaměřených primárně na italský tisk. Patří sem na prvním místě články Ambrosiniho², který srovnával jednotlivé italské deníky a jak po stránce obsahové, tak po stránce personální. Díky tomu nám dnes časopis *Voce* nabízí mimo jiné i zajímavý pohled na periodika Itálie začátku 20. století. Kromě těchto příspěvků můžeme v časopisu najít články hodnotící přínos jiných kulturních či společensko-politických časopisů a srovnávají je s *La Voce*. Jako příklad

¹ Prezzolini G. Reggioni e città d'Italia (1909 roč.1 č.42 s.173) v *Antologia* vol.1 s.131.

² Například Cepperello (Ambrosini L.) Nel giornalismo torinese. *La Stampa*. (1909 roč.1 č.10 s.39, č.12 s.47) v C.I.A.R. vol.3 s.95 a Cepperello (Ambrosini L.) La famiglia del „Corriere“ (1909 roč.1 č.18 s.71) v *Antologia* vol.1 s.94.

uved'me Prezzoliniho články „La Voce a Lacerba“ (La Voce e Lacerba)¹
a „Na VII. výročí vzniku časopisu Regno“ (Nell VII anniversario della
nascita del „Regno“)².

¹ Prezzolini G. La Voce e Lacerba (1913 roč.5 č.23 s.1094) in Antologia volume primo s.378.

² Prezzolini G. Nell VII anniversario della nascita del „Regno“ (1910 roč.2 č.51s.445)
v C.I.A.R. vol.3 s.253.

V. Srovnání s dalšími periodiky

La Voce samozřejmě nebyla jediným časopisem, který se věnoval kultuře a společnosti. Jen ve Florencii navazovala na činnost řady jiných periodik. Sami její zakladatelé už za sebou měli zkušenosti s vydáváním časopisu *Leonardo*. Zde pochopitelně není prostor věnovat se všem časopisům, které vycházely v Itálii na začátku 20. století. Představíme si alespoň ty, na kterých se podíleli i hlavní představitelé La Voce, nebo vůči kterým se nějakým způsobem vymezovali, se kterými se srovnávali.

Marzocco

Patří mezi periodika, na která se odvolává Giuseppe Prezzolini¹, když v relaci z prvního roku vysvětluje, na jakou tradici se snaží navázat. Časopis Marzocco vděčí za svůj vznik výjimečně příznivým podmínkám, které vznikly ve Florencii mimo jiné i zásluhou rodiny Orvietů². Ti finančně podporovali intelektuální prostředí a nově vznikající časopisy jako byly *Vita Nuova* a *La Nazione letteraria*. Tak, když došlo v roce 1896 k založení Marzocca, byla již připravena půda pro intenzivní intelektuální práci. V Marzoccu nešlo už jen o informativní charakter, ale za kritickým úsilím stálo i odhodlání přímo se podílet na formování nového vkusu a vývoje kultury nové Itálie. Bylo to právě toto čínorodé prostředí a angažovanost intelektuálů, na které se bude o několik let později Prezzolini odvolávat³. Mezi osobnostmi, které se podílely na tvorbě Marzocca byli například D'Annunzio, Corradini, Pascoli, ale i Prezzolini a Papini. Intelektuální rozkvět se však v rámci Marzocca nevyčerpal, ale dal vzniknout i trojici

¹ Prezzolini G. Relazione del primo anno della Voce (1909 roč.1 č.48 s.201) v Antologia vol.1 s.133.

² Viz Rosa A. A. *Letteratura italiana. Storia e geografia. Volume terzo – l'età contemporanea*. Torino: Giulio Einaudi editore, 1989 s.493.

³ Ibid s.494.

dalších časopisů. Byly to *Hermes*, *Il Regno* a *Leonardo*. Časopis *Marzocco* vycházel až do roku 1932.

Hermes

Časopis *Hermes* založil na začátku roku 1904 Giuseppe Antonio Borgese a jeho zaměření bylo především literárně-kritické. Spolupracovali na něm také Giovanni Papini či Emilio Cecchi. Východiskem jim byl dannunziovský estetismus, ke kterému se jednoznačně hlásili od prvního čísla. Dalším typickým rysem byly jejich nacionalistické pozice v oblasti společensko-politické¹. Poslední číslo vyšlo v prosinci 1906.

Il Regno

O rok dříve než *Hermes* začal ve Florencii vycházet i časopis *Il Regno*. Za jeho vznikem stál Enrico Corradini. Zaměření tentokrát bylo spíše politicko-kulturní vyprofilované nacionalisticky, antiparlamentárně a antisocialisticky². Mezi spolupracovníky se opět setkáváme s Prezzolinim, Papinim a Borgesem. Také tento časopis ukončil svou činnost v roce 1906.

Leonardo

Nejdelší životnost z těchto tří měl právě časopis *Leonardo*. Zde se již jako zakladatelé sešli Prezzolini s Papinim. První číslo vyšlo také v roce 1903. Východiskem byly ze začátku nové myšlenkové proudy inspirované Bergsonem a Nietschem³, avšak postoje představitelů nebyly ještě zcela vyhraněné. Sami je definovali jako pohanské a individualistické. V dalším vývoji se postoje posunuly blíže pragmatismu⁴. V době před ukončením vydávání *Leonarda* došlo ke střetu rozdílných pozic jednotlivých předsta-

¹ Farina G. *Enciclopedia della letteratura italiana Garzanti*. Garzanti, 1997 s.469.

² Ibid s.878.

³ Ibid s.564.

⁴ Rosa A. A. *Letteratura italiana. Storia e geografia*. Op. Cit. s.497.

vitelů časopisu. Jejich myšlenková orientace byla velice různorodá a pohybovala se od odlišných filozofických směrů až po spiritismus a okultismus¹.

Zkušenosti z působení v těchto periodících mohli Prezzolini a Papini dobře využít v časopisu *Voce*, který navázal na *Leonarda* rok a čtvrt po ukončení jeho vydávání. Zvláště to byla zkušenost s rozdílností postojů a myšlenkových východisek jednotlivých přispěvatelů, která umožnila Prezzolinimu začít s vydáváním časopisu, jehož záměrem bylo právě poskytnout prostor pro různé pohledy a přístupy intelektuálního světa k praktickým otázkám. Tato veliká výhoda a charakteristika vlastní *La Voce* byla ovšem neustále i její slabinou, která se naplno projevila v případě libyjské války. Rozdílné názory nakonec nejenže přispěly k velkým změnám v redakci, ale vedly i k založení dalších časopisů – *L'Unità* a *Lacerba*.

L'Unità

Po krizi v *La Voce* odchází z její redakce Gaetano Salvemini. Rozčarován z vývoje socialistické strany opouští i tu a v prosinci 1911 zakládá nový časopis *L'Unità*, jehož postoj je rozhodně demokratický. Zaměření časopisu je společensko-politické a zabývá se především otázkami italského Jihu. Ke spolupráci pozval mimo jiné i Benedetto Croceho, se kterým sdílel odmítavý postoj ke koloniální válce v Libyi. Při vypuknutí první světové války se však už připojil k intervencionistům.

Lacerba

Za vznikem *Lacerby* stojí Giovanni Papini a Ardengo Soffici, kteří se s Prezzolinim rozešli v názoru na moderní umění, především pokud šlo o

¹ Ibid s.498.

futurismus. Oba však i nadále spolupracují také na časopisu Voce. Prezzolini v článku „La Voce a Lacerba“ (La Voce e Lacerba)¹ sice konstatuje rozdílnost ducha obou časopisů a od Lacerby se jistým způsobem distancuje, přesto následující rok, v článku rekapitulujícím první rok nového časopisu², uzná její význam a přínos pro italskou kulturu. Ten podle něj spočívá především ve zprostředkování nových proudů v umění, publikováním děl moderních umělců a moderní kritiky umění. Lacerba se stala hlavní tribunou futurismu. Byly v ní publikovány, kromě konkrétních děl, i futuristické manifesty³. V posledních měsících publikování se pozornost soustředila více na politická témata, především na propagaci italské vojenské intervence v první světové válce proti Německu.

Zatím jsme jmenovali jen florentské časopisy, ale redakce La Voce se často odvolávala i na periodika z jiných měst a částí Itálie. Významná byla například neapolská *La Critica* založená Crocem v roce 1902. Časopis italskému filozofovi poskytl možnost postoupit z roviny čistě teoretické na praktickou, tím, že mohl šířit své postoje a tak se přímo podílet na utváření veřejného mínění. V severní Itálii se otázkami společnosti a politiky zabývala například Turatiho *Critica Sociale* vydávaná v Miláně. Dalším zajímavým časopisem byla *La Riviera Ligure*, která sice původně vznikla jako reklamní časopis, ale pod vedení Maria Novara se jí podařilo postoupit na úroveň kulturního periodika. Publikovali v ní významné osobnosti italské literatury jako Pascoli, Pirandello, Gozzano, Saba, Sbarbaro a kromě dalších i Giovanni Boine. Byl to právě Boinův článek v tomto časopise v březnu 1914, na který reagovala redakce La Voce komentářem „Přítel Boine“ (L'amico Boine)⁴, na jehož základě vznikla již několikrát

¹ Prezzolini G. La Voce e Lacerba (1913 roč.5 č.23 s.1044) v Antologia vol.1 s.378.

² Prezzolini G. Un anno di Lacerba (1914 roč.6 č.4 s.33) v Antologia vol.2 s.460.

³ Například Marinetti F.T., Boccioni U., Carrà C., Russolo L. Programma politico futurista (1913 roč.1 č.20 s.221) v C.I.A.R. vol.4 s.201.

⁴ - L'amico Boine (1914 roč.6 č.5 s.52) v C.I.A.R. vol.3 s.639.

zmíněná diskuze mezi Prezzolinim a Boinem, která odhalila jejich rozdílná filozofická stanoviska a přiměla Prezzoliniho formulovat svůj militantní idealismus.

Hovoříme-li o periodicích, na kterých spolupracovali také hlavní představitelé La Voce, je třeba zmínit i deník *Il Popolo d'Italia*. Ten byl založen roku 1914 Mussolinim, a se stal hlavní tribunou italského intervencionismu. Po svém odchodu z vedení La Voce se na něm podílel i Giuseppe Prezzolini.

VI. Osobnosti La Voce

VI. 1. Šéfredaktoři

VI. 1. 1. Giuseppe Prezolini

Hlavní postavou časopisu už od začátku jeho vydávání byl bezpochyby Giuseppe Prezolini, který jej nejen založil, ale také ho šest let, s výjimkou sedmi měsíců v roce 1912, řídil. K této době se vrací ve své autobiografické knize *Neužitečný Ital* (*L'italiano inutile*)¹. Líčí zde například diskuzi s přítelem Oscarem Ghigliou, ze které vlastně nápad založit časopis vzešel. Ghiglia, malíř, si stěžoval na nepochopení a malou kulturu na straně veřejnosti, která jen velmi pomalu dokázala přijímat nový vývoj v oblasti výtvarného umění. Prezolini, sám zklamán nepřiliš odvážným postojem italských nakladatelů a rozhořčen celkovou situací společnosti, si vzpomněl na nadšení provázející působení v *Leonardu* i na pozitivní dopady, které časopis měl i navzdory nezkušenosti svých zakladatelů. Nebylo by možné, aby se činnost všech proudů a hnutí, ať už politických či filozofických nebo uměleckých, které se podílely na životě Itálie, jakýmsi způsobem spojila a pomohla tak zemi dohnat náskok ostatních evropských států a Ameriky? Tak vznikla myšlenka založit časopis, který by všechny tyto nové tendence obsáhl a poskytl jim prostor pro vyjádření a dialog². Takový plán byl jistě velmi výjimečný a ambiciózní. O tom, že uspěl, svědčí i poznámka De Robertise po převzetí vedení La Voce v článku uvádějícím situaci nově pojatého časopisu:

Takových hybridních a dvojznačných časopisů je v Itálii i v zahraničí mnoho. Časopis důkladný a celistvý je, domnívám se, jen jeden – La Voce, ze

¹ Prezolini G. *L'italiano inutile*. Firenze: Vallecchi editore, 1958.

² Ibid s.142-144.

kté vzniká tato nová Voce, jejíž cílem je zůstat hodna toho, kdo ji utvořil, šest let řídil a nyní ji opouští, aby se obnovila a dále pokračovala.¹

Že tento úspěch byl možný jen na základě mnoha kompromisů, je zřejmé a mluví o tom i Prezzolini, když lituje toho, že s časopisem nebyl vlastně zcela spokojen žádný z jeho hlavních představitelů a dopisovatelů². Každý měl konkrétní představu, která pochopitelně nemohla být nikdy zcela naplněna, měla-li La Voce vyjadřovat i názory odlišné, ne-li přímo opačné. Ostatně někteří z přispěvatelů už měli své vlastní časopisy – například *La Critica* B. Croceho. Další zakládali časopisy nové. Tak vznikly *L'Anima*, *L'Unità* či *Lacerba*.

Jako šéfredaktor přispíval Prezzolini do La Voce i vlastními články. Byly to jednak příspěvky hodnotící situaci a vývoj časopisu. Příkladem mohou být všechny relace za uplynulý rok³ nebo naopak plány na rok následující⁴. Kromě toho se jeho příspěvek na stránkách La Voce objevil i řada komentářů aktuálních událostí na italské politické a kulturní scéně⁵. Typickým tématem je u Prezzoliniho společnost a kritika vlády, parlamentu, ale i nešvarů Italů samotných⁶. Dále v jeho člancích nacházíme navrhovaná řešení nebo postoje, odpovídající nejlépe filozofickým východiskům Croceho a Gentileho, které sám označuje jako bojovný idealismus⁷. S tímto vnitřním přesvědčením nakonec také odchází z vedení La Voce do redakce deníku *Il Popolo d'Italia*.

¹ De Robertis, G. Promessa (1914 roč.7 č.1 s.35) v C.I.A.R. vol.4 s.409.

² Prezzolini G. *L'italiano inutile*. Op. Cit. s.146.

³ Například Prezzolini G. Relazione del primo anno della Voce. (1909 roč.1 č.48 s.201) v Antologia vol.1 s.133.

⁴ Například Prezzolini G. Come faremo La Voce. (1912 roč.4 č.45 s.925) v C.I.A.R. vol.3 s.489.

⁵ Například Prezzolini G. Per il congresso dei professori (1909 roč.1 č.41 s.165) v C.I.A.R. vol.3 s.160.

⁶ Prezzolini G. Che fare (1910 roč.2 č.28 s.343) v C.I.A.R. vol.3 s.208

⁷ Například Prezzolini G. Ringraziamento. Risposta di Prezzolini (1914 roč.6 č.7s.8) v C.I.A.R. vol.3 s.645.

VI. 1. 2. Giovanni Papini

Giovanni Papini byl další nepřehlédnutelnou osobností La Voce. Prezzolini a Papini spolupracovali už na časopisu *Leonardo*, který založil právě Papini. Nepřekvapí tedy, že když Prezzolini uvažoval o novém časopisu, mohl od začátku počítat také s jeho účastí. Na rozdíl od Prezzoliniho společensko-politického zaměření se Papiniho přístup jeví více filozofický a více otevřený různým myšlenkovým vlivům. Ostatně nadšení pro nové ideje a proudy, do kterých se vždy vrhá s velkou energií a odhodláním, je jednou z hlavních charakteristik jeho osobnosti.

Ve vedení La Voce se objevil jen na přechodnou dobu sedmi měsíců, kdy vyvrcholily spory v redakci, které vyhrotil rozdílný postoj ke koloniální válce v Libyi. Papini nechtěl zásadně měnit tvář časopisu. V prvním čísle pod svým vedením píše:

... časopis nepodstoupí žádné zásadní změny. Sám udělám co budu moci a budu pracovat pro to, aby zůstal tím, čím byl doposud: totiž společným dílem lidí nezávislých na stranách či na školách, kteří se setkávají, aby společně diskutovali a zabývali se živými otázkami různé povahy pro větší dobro kultury a Itálie.¹

Přesto můžeme vysledovat, že v obsahu jednotlivých čísel je věnován větší prostor uměleckým a kulturním tématům. A byly to konečně právě rozdílné postoje ohledně moderního umění, které nakonec vedly Papiniho a Sofficiho k založení *Lacerby*. Už před jejím založením měl Papini za sebou roční intermezzo s časopisem *L'Anima*, který založil spolu s Giovanni Amendolou a ve kterém se chtěl zase více zaměřit na filozofii.

Přesto zůstal Papini La Voce věrný po celou dobu její existence. Jeho vlastní příspěvky můžeme rozdělit do dvou základních skupin – totiž na články a ukázky z vlastní umělecké tvorby. Většinu článků publikova-

¹ Papini G. [Dimissioni di Prezzolini da direttore]. (1912 roč.4 č.14 s.787).

ných v *La Voce* bychom mohli zařadit do kategorie osobní reflexe pohybující se na pomezí umělecké kritiky¹ a filozofie umění². Ale najdeme zde také články zaměřené jen na filozofii a její představitele³ či osobní úvahy na nejrůznější témata⁴. Jako příklad jeho básnické tvorby uveďme sérii básní, která byla publikována pod De Robertisovým vedením. Názvy básní byly přitom označovány jednoduše pouze řadovou číslovkou⁵.

VI. 1. 3. Giuseppe De Robertis

Když Giuseppe Prezzolini opouštěl vedení časopisu, aby se připojil k Mussoliniho redakci deníku *Popolo d'Italia*, vybral si jako svého nástupce mladého De Robertise. Toto své rozhodnutí komentuje v článku „*La Voce* v roce 1915“ (*La Voce nel 1915*)⁶, kde říká, že už delší dobu čekal na někoho mladého, kdo by jeho úkol v *La Voce* převzal a že takového člověka našel právě v De Robertisovi. Ten už nějakou dobu na časopisu spolupracoval a přímo Prezzolinimu asistoval. Přes všechna pozitiva, která Prezzolini uvádí, si je plně vědom toho, že tvář *La Voce* se zásadním způsobem změní. Ve svém rozloučení však upozorňuje, že důležitější než zachovat časopis beze změny, je zajistit další možnost působení okruhu, který se při *La Voce* utvořil⁷. Přesto když se po čase k této době vrací ve svých pamětech⁸, cítíme z jeho slov jisté rozčarování a nostalgii po původní podobě *La Voce*. De Robertis totiž nezdědil celý časopis, ale jen jeho kulturní část. Prezzolini před svým odchodem navrhl

¹ Například Papini G. *Il Carduccianismo* (1909 roč.1 č.14 s.53) v *Antologia* vol.1 s.81.

² Například Papini G. *Le speranze di un disperato* (1911 roč.3 č.24. s.589) v *Antologia* vol.1 s.230.

³ Například Papini G. *Preghiera per Nietzsche* (1910 roč.2 č.6 s.247) v *Antologia* vol.1 s.144.

⁴ Například Papini G. *La Campagna* (1909 roč.1 č.34 s.137) v *Antologia* vol.1 s.119 a C.I.A.R. volume terzo s.133.

⁵ Například Papini G. 1^a poesia. (1914 roč.7 č.1 s.1) v C.I.A.R. vol.4 s.408.

⁶ Prezzolini G. *La Voce nel 1915* (1914 roč.6 č.21 s.1) v *Antologia* vol.2 s.518.

⁷ Prezzolini G. *Congedo* (1914 roč.6 č.22 s.2) v C.I.A.R. vol.3 s.718 a *Antologia* vol.2 s.521.

⁸ Prezzolini G. *L'italiano inutile*. Op. Cit. s.161-163.

oddělit od *La Voce* část společensko-politickou, která pak vycházela jako samostatná publikace pod jménem *La Voce – Edizioni politiche*. Jakkoli se zdají Prezzoliniho námitky pochopitelné, je třeba říci, že přeci jen trochu podcenil přínos časopisu v posledních dvou letech jeho existence.

Zaměření nové *Voce* bylo tedy výhradně umělecko-kritické. De Robertis však zcela nerezignoval na sledování života společnosti pokud šlo o jeho morální aspekt. I jeho příspěvky můžeme rozdělit na dvě hlavní tematické skupiny – na články převážně literárně-kritického charakteru a na kritické komentáře zaměřené především na italskou kulturní a politickou scénu. Z první skupiny jmenujme za všechny alespoň články „Spolupráce na poezii. II. Moderní Carducci.“ (*Collaborazione alla poesia. II. Carducci moderno*)¹ a „Umění číst“ (*Saper leggere*)². Z druhé skupiny, jejíž příspěvky tvořily velkou část rubriky *Consigli del libraio*, uveďme například článek „Vlaštovka, která jaro nedělá“ (*Rondine che non fa primavera*)³, ve kterém varuje před předčasným nadšením z mladých talentů, které se drží spíš díky všeobecné náladě ve společnosti vybuzené válkou, než díky vlastnímu talentu a schopnosti.

Další specifickou skupinou De Robertisových příspěvků byly články vyjadřující postoj redakce k válce a odhodlání pokračovat s vydáváním časopisu i ve válečných dnech⁴. Ty byly zároveň spojeny s prosbami o finanční podporu. Je totiž důležité si uvědomit, že De Robertis převzal vedení *La Voce* krátce po vstupu Itálie do první světové války, což mu jeho situaci jistě nijak neusnadnilo. V osmém roce vydávání *La Voce* už De Robertis do časopisu sám nepřispíval.

¹ De Robertis G. *Collaborazione alla poesia. II. Carducci moderno*. (1915 roč.7 č.4 s.223) v C.I.A.R. vol.4 s.437.

² De Robertis G. *Saper leggere* (1915 roč.7 č.8 s.488) v C.I.A.R. vol.4 s.471.

³ De Robertis G. *Rondine che non fa primavera* (1915 roč.7 č.13 s.831-848) v C.I.A.R. vol.4 s.548.

⁴ Například De Robertis G. *La Voce in tempo di guerra* (1915 roč.7 č.12 s.770) v C.I.A.R. vol.4 s.529 a *Antologia* vol.2 s.598.

VI. 2. Další přispěvatelé

Ambrosini Luigi (1883 – 1929)

Vystudoval literaturu v Boloni u Carducciho. Spolupracoval s časopisem *Marzocco* a s různými deníky (např. *La Stampa*, *Il Mattino*). Pro *La Voce* zpracoval například sérii článků zabývajících se italskou žurnalistikou a srovnáním úrovně různých deníků. Po první světové válce coby Giolittiho zastánce vedl jeho tiskovou kancelář.

Amendola Giovanni (1882 – 1926)

Vystudoval filozofii. Působil na univerzitě v Pise a později také jako dopisovatel pro *Il Resto del Carlino* a *Il Corriere della Sera*. Spolupracoval už na časopisu *Leonardo*. Roku 1911 založil spolu s Papinim časopis *L'Anima*. Do *La Voce* přispíval především v prvních letech. Témata jeho článků byla zpravidla zaměřena na společnost a kulturu. Například jeho první článek v *La Voce* vyšel už ve čtvrtém čísle prvního ročníku a zabýval se situací italského Jihu v kontextu národní kultury¹. V otázce války se řadil mezi interventisty. Po první světové válce byl představitelem protifašistické opozice.

Bastianelli Giannotto (1883 – 1927)

Vystudoval hru na klavír. Vyučoval na soukromé škole ve Florencii. Byl hudebním kritikem a spolupracoval s řadou časopisů. Spolu s Pizzettim založil vlastní časopis *Dissonanza*. Jeho příspěvky v *La Voce* mapují především dílo velkých osobností dějin hudby, ale hodně se také věnoval novým hudebním objevům a trendům.

Boine Giovanni (1887 – 1917)

¹ Amendola G. *Il Mezzogiorno e la cultura italiana* (1909 roč.1 č.4 s.13) v *Antologia* vol.1 s.74.

Absolvoval univerzitní studium v Miláně se zaměřením na literaturu. V Miláně se také podílel na působení modernistického časopisu *Il Rinascimento*. Jako oponent Croceho filozofie vedl na stránkách *La Voce* živou diskuzi s Prezzolinim. Dále spolupracoval s časopisy *L'Anima* a *La Riviera Ligure*. Onemocněl tuberkulózou, na kterou také zemřel.

Cecchi Emilio (1884 – 1966)

Vystudoval se zaměřením na klasickou a moderní literaturu. Působil jako novinář a kritik. Krátký čas také vyučoval dějiny italského umění na univerzitě v Berkeley. Spolupracoval už na časopisu *Leonardo*. Do *La Voce* psal především příspěvky týkající se moderní italské i zahraniční poezie a prózy. Například to byla série článků o nových italských básnících, v rámci který bylo představeno dílo krepuskolárních básníků. Kromě *La Voce* spolupracoval také s řadou dalších časopisů (např. *Valori plastici*, *La Critica*) a deníků (např. *Corriere della Sera*). Díky svému působení ve filmové produkci měl také vliv na italskou kinematografii.

Croce Benedetto (1866 – 1952)

Croce patří mezi významné představitele italské filozofie a estetiky. Spolu s Giovanni Gentilem založil časopis *La Critica*. Vedl polemiku s Papinim už v rámci časopisu *Leonardo*. V otázce první světové války patří mezi několik málo osobností, které zastávaly neutralistický postoj. To spolu s rozdílným filozofickým vývojem vedlo nakonec k rozchodu s Gentilem. Za Giolittiho vlády po první světové válce byl ministrem školství. Po nástupu fašismu zveřejnil *Manifest antifašistických intelektuálů*. Jeho filozofie měla velký vliv na Prezzoliniho. Kromě známé diskuze, která proběhla mezi ním a Gentilem na přelomu let 1913 a 1914, psal do *La Voce* například o životě a díle Giambattisty Vica, z jehož myšlenek vycházel ve své estetice; dále také literárně historické a kritické články.

Gentile Giovanni (1875 – 1944)

Vystudoval filozofii. Od roku 1903, kdy také začala vycházet *La Critica*, na jejímž založení se podílel spolu s B. Crocem, vyučoval na univerzitě v Neapoli. Později přednášel také v Palermu, Pise a Římě. Na začátku první světové války se rozešel, myšlenkově i fakticky, s Crocem. V prvním Mussoliniho kabinetu získal post ministra školství a provedl školní reformu. Zůstal věrný fašistickému režimu a roku 1944 byl popraven partyzány. Kromě čistě filozofických témat přispíval do *La Voce* i články zabývajícími se výukou filozofie.

Jahier Piero (1884 – 1966)

Pocházel z valdenské rodiny. Studoval na valdenské teologické fakultě. Později dodělal také studia práva a literatury. Pracoval u železnice. Roku 1911 se stal vedoucím „Libreria della Voce“. Spolupracoval také s *Lacerbou* a *Rivierou Ligure*. Jeho příspěvky v *La Voce* se dají rozdělit na vlastní umělecké texty – básnické i prozaické, osobní úvahy a reflexe, ale i články zabývající se kulturními a společenskými otázkami.

Lombardo-Radice Giuseppe (1879 – 1938)

Vystudoval filozofii v Pise. Věnoval se především vzdělávání a působil jako profesor pedagogiky na univerzitě v Catanii. Jako příznivec Gentileho idealismu se podílel na jeho školní reformě. Odpor k fašismu ho však přiměl stáhnout se do ústranní. I jeho příspěvky v *La Voce* se zaměřují především na problém vzdělávání a škol.

Minocchi Salvatore (1869 – 1943)

Vystudoval teologii a byl vysvěcen na kněze. V roce 1901 založil časopis *Studi religiosi*, jehož záměrem bylo přiblížit kléru moderní filozoficko-vědecké přístupy. Časopis byl pro své modernistické tendence ukončen. Krátce na to odešel z kněžství. Vyučoval hebrejštinu na univer-

žitě v Pise. V článcích publikovaných v *La Voce* vyjadřoval kritický postoj k církvi.

Murri Romolo (1870 – 1944)

Byl vysvěcen na kněze. Jako spoluzakladatel se podílel na vzniku časopisu *Vita nuova*, ve kterém hájil nové přístup katolíků k politickému životu v Itálii. Dále založil časopis *Cultura sociale*, otevřený modernistickým myšlenkám. Dostal se do konfliktu s římskou kurií a v roce 1909 byl exkomunikován. Rok před smrtí se do církve vrátil. Jeho příspěvky v *La Voce* jsou velmi kritické vůči některým postojům církve.

Rebora Clemente (1885 – 1957)

Vystudoval literaturu v Miláně a vyučoval na středních školách. Spolupracoval s různými časopisy (např. *La Riviera Ligure*, *Riviera d'Italia*). Bojoval v první světové válce. V roce 1931 vstoupil do rosmiánského konventu v Domodossola a v roce 1936 byl vysvěcen na kněze. V *La Voce* vycházely kromě ukázek jeho lyrické tvorby také recenze knih a články s pedagogickou tematikou.

Salvemini Gaetano (1873 – 1957)

Vyučoval moderní dějiny v Pise a ve Florencii. Angažoval se v politice jako socialista a zastával velmi kritické postoje vůči Giolittiho politice. Rozhodný protest proti libyjské válce ho přiměl opustit okruh *La Voce* a založit vlastní časopis *L'Unità*. Do první světové války odešel naopak jako dobrovolník. Coby představitel protifašistické opozice musel v roce 1925 opustit Itálii a uchýlit se do Spojených států, odkud se po válce opět vrátil. V *La Voce* byl horlivým zastáncem všeobecného volebního práva. Zabýval se především problémem italského Jihu a kriticky sledoval vývoj socialistické strany, ze které vystoupil v době libyjské války.

Serra Renato (1884 – 1915)

Vystudoval literaturu v Boloni, kde byl silně ovlivněn Carduccim. Spolupracoval s různými časopisy (např. *Giornale storico della letteratura italiana*) jako literární kritik. Svými názory měl velký vliv na De Robertise, který po jeho tragické smrti v první světové válce vydal tematické číslo *La Voce* věnované jen jemu.

Slataper Scipio (1888 – 1915)

Pocházel z Terstu, který tehdy patřil Rakousku. Po absolvování gymnázia odjel do Florencie, kde vystudoval literaturu. Na časopisu *La Voce* spolupracoval od jeho začátku až do roku 1912. Jako dobrovolník odešel bojovat do první světové války, kde také zemřel. V *La Voce* vycházely jeho články, ve kterých se věnoval iredentismu a zvláště situaci v Terstu – například v sérii „Dopisy z Terstu“ („Lettere triestine). Kromě toho se zabýval i literaturou.

Soffici Ardengo (1879 – 1964)

Od mládí se věnoval výtvarnému umění a literatuře. Studoval na Akademii výtvarných umění a roku 1900 odjel do Paříže, kde se seznámil s osobnostmi avantgardních kruhů jako byli například Picasso a Apollinaire. Po seznámení s Papinim a Prezzolinim začal spolupracovat na časopisu *La Voce*, kde sledoval a vykládal moderní umění. Významné jsou například jeho články o impresionismu či sochaři Medardu Rossovi. V roce 1913 založil spolu s Papinim časopis *Lacerba*, který se stal důležitým periodikem italského moderního umění, hlavně futurismu.

VII. Zánik časopisu

Až dosud jsme mohli sledovat, jakými změnami časopis během osmi let svého života procházel. Poslední dva roky byly jistě těžkou zkouškou z několika důvodů. Dlouholetý ředitel a jeden z hlavních představitelů La Voce, Giuseppe Prezzolini, odešel z vedení redakce. Do časopisu sice dále sám přispíval, ale jeho pozornost a energie, jež udržovaly při životě celý okruh, který kolem časopisu vznikl, se zaměřily jiným směrem. Také ze skupiny osobností časopisu řada lidí odešla bojovat do války, ze které se ne všichni vrátili. Ještě v roce 1915 bylo zářijové a říjnové dvojčíslo věnováno Renatu Serrovi, který právě ve válce zahynul.

To jsou zatím jen personální problémy v redakci. Úbytek lidí byl ale citelný i v ostatních oblastech. Lidé, kteří odešli bojovat do války, chyběli například i v tiskárnách a celkové náklady na vydávání časopisu také neustále stoupaly. Připočteme-li dále ne vždy dobrou platební morálku předplatitelů časopisu, na kterou poukazoval za svého vedení už Prezzolini, lze snadno domyslet, že se časopis potýkal s vážnými finančními problémy. To se projevilo mimo jiné i v řadě „žebrevých“ článků, prosících o finanční příspěvky. Jeden přímo nese název „Natažena dlaň“ (La mano stesa)¹. Můžeme říci, že to byly hlavně finanční důvody, které nakonec ukončily vydávání časopisu. Zajímavé je, že v posledním čísle nenajdeme žádný článek, který by konec časopisu vysvětloval nebo by obsahoval rozloučení se čtenáři. U nadpisu „Rozloučení“ (Congedo)² čteme jen krátkou větu: „Tímto číslem La Voce končí svou publikaci.“ S ukončením vydávání časopisu La Voce se uzavřela i významná kapitola italských kulturních dějin.

¹ - La mano stesa (1915 roč.7 č.18 s.1176).

² - Congedo (1916 roč.8 č.11-12 s.417).

VIII. Vliv La Voce na italskou společnost a kulturu

Sledovali jsme zblízka La Voce v průběhu její osmileté existence. Viděli jsme, jak filozofická východiska formovala intelektuální postoje zakladatelů a jaký vliv tyto postoje měly na formu časopisu. Z tématické analýzy jsme mohli vysledovat, jaký prostor byl věnován novým myšlenkám a trendům v nejrůznějších oblastech lidského života. S klidným svědomím můžeme nyní toto naše pozorování shrnout a říci, že La Voce byla důležitým kulturním časopisem, který ve své době zaznamenal podobu a vývoj moderní italské kultury a to jak na pozadí společenských a politických událostí, tak i v celkovém evropském kontextu. Pro přijetí, představení a aplikaci moderních myšlenkových hnutí a proudů, lze La Voce plným právem zařadit mezi důležitá periodika moderny. V této perspektivě je modernistickým časopisem jak v širším společensko-kulturním významu, tak i ve významu uměleckém, prostřednictvím diskuzí s moderními uměleckými proudy. V rámci jednotlivých témat článků se setkáváme i s problematikou modernistického hnutí v církvi, která ale není na stránkách časopisu zpracována podrobnějším způsobem.

La Voce však nebyla jen pasivním aktérem dění, jakýmsi záznamníkem, ale díky svému vzdělávacímu charakteru se přímým způsobem také podílela na formování nové umělecké tvorby a na přijímání nových přístupů v oblasti politické a sociální. To mohlo být dáno jen tím, že se kolem redakce utvořila skupina velmi zajímavých osobností z různých oblastí, vnímavých pro potřeby a charakteristiky doby. Navzdory tomu, že navzájem se mezi sebou často lišili a že v některých případech zastávali i velmi rozdílná stanoviska, stali se umělci a další osobnosti okruhu La Voce velmi vlivnou skupinou, která položila pevné základy, na kterých bylo možno v budoucnu dále stavět.

V období po první světové válce nalezla La Voce jisté pokračování v časopisu La Ronda. A vskutku mezi osobnostmi nového kulturního okruhu byla i řada těch, s nimiž jsme se mohli seznámit právě prostřednictvím La Voce.

Resumé

Časopis La Voce a italský modernismus

Cílem této práce je ukázat, jak byl na stránkách časopisu La Voce, který vycházel ve Florencii v letech 1908-1916, reflektován život italské společnosti na začátku 20. století a proč je pro nás cenným zdrojem vypovídajícím o italském modernismu.

Práce sestává z osmi částí. V úvodní kapitole je vysvětlen cíl práce a jsou zde uvedeny hlavní prameny, o které se opírá. Aby bylo možno lépe porozumět významu časopisu v rámci italské kultury, vysvětluje druhá kapitola okolnosti jeho vzniku na základě mezinárodního historického, společenského a kulturního kontextu. Třetí část se soustředí na časopis jako celek a jeho vývoj. Podává informace o jeho formálních charakteristikách a o proměnách programového prohlášení. Hlavní částí práce pak je analýza tématických okruhů, která je provedena ve čtvrté kapitole. Jsou zde definovány dvě hlavní tématické linie. První se zabývá moderními trendy v umění a to jak v literatuře, tak ve výtvarném umění a v hudbě. Zvláštní pozornost je věnována vztahu hlavních představitelů La Voce k futuristickému hnutí. Druhá linie se týká oblasti života společnosti a je námětově různorodější. Najdeme zde kapitoly věnované tématu italského Jihu, vzdělávání, politickým hnutím, válce v Libyi, první světové válce a v závěru jsou shrnuta ještě některá další témata jako filozofie, morálka, církev a náboženství, národní témata a konečně žurnalistika. V páté kapitole se nabízí srovnání La Voce s dalšími soudobými periodiky. V následující kapitole jsou představeny hlavní osobnosti časopisu, zvláště zakladatelé a šéfredaktoři.

Závěrečná část práce v sedmé kapitole vysvětluje okolnosti zániku La Voce a poslední kapitola shrnuje význam časopisu v rámci italské společnosti a kultury.

Sommario

La Voce ed il modernismo italiano

Lo scopo del lavoro

Lo scopo di questo lavoro è quello di presentare la rivista fiorentina *La Voce*, pubblicata negli anni 1908-1916, ed il modo in cui in essa si riflette la vita della società italiana all'inizio del Novecento. L'interesse non è rivolto soltanto agli avvenimenti in se stessi. Ci poniamo infatti una seconda domanda: in che modo la rivista riflette il modernismo italiano trattando i vari temi allora discussi.

Il metodo

Per realizzare questa ricerca abbiamo seguito *La Voce* e i suoi cambiamenti durante gli otto anni della sua vita. Il lavoro è diviso in otto parti. Nella prima parte vengono spiegati lo scopo del lavoro, il metodo e le fonti principali che in questo caso sono la rivista stessa e due antologie dei suoi articoli (*La cultura italiana del '900 attraverso le riviste vol.3 e 4; La Voce 1908/1916*).

Perché si possa capire meglio sia la rivista che il suo valore per la cultura, nella seconda parte si dà la spiegazione dei vari contesti – internazionale, storico, sociale e culturale – del periodo ed alla fine di questa parte si offre una considerazione sulle motivazioni della nascita della *Voce*.

La terza parte vuole fornire le informazioni fondamentali sulla rivista. Se ne indicano le caratteristiche formali e i loro cambiamenti nel tempo. Ma soprattutto vi si trova definito il programma della rivista dichiarato nel secondo numero della *Voce*. Dopo seguono altre affermazioni da

parte della redazione, quando nel tempo bisognava ridefinire le proprie intenzioni e gli scopi. Da una semplice rivista di cultura, *La Voce* è diventata un centro vivo ed attivo della vita intellettuale e della critica. Per questo viene considerata come un fenomeno più ampio. Questo era possibile anche perché la rivista non si voleva chiudere in una opinione propria ma voleva prestare spazio a vari atteggiamenti ed idee di diverso orientamento.

La quarta parte costituisce il corpo principale del lavoro ed offre una sintesi dei vari temi trattati dalla rivista. Poiché fin dal suo inizio la convinzione di base della redazione era quella che la vita dello spirito non si deve separare dalla vita pratica dello stato e della società. Perciò si possono trovare affiancate due linee tematiche principali – la linea dell'arte e della critica artistica e la linea politico-sociale. Nella prima possiamo seguire lo svolgimento dell'arte moderna ed alcune discussioni su di essa. Si parla di letteratura ma anche delle belle arti e della musica. Un capitolo speciale è dedicato alla relazione dei rappresentanti più importanti della rivista verso il nuovo movimento futurista.

La seconda linea tematica è ovviamente molto più eterogenea, ma nel lavoro troviamo determinati cinque temi che attiravano maggiormente l'attenzione degli intellettuali del tempo. Al primo posto c'era la situazione del Mezzogiorno nel contesto culturale e politico del paese. Altra problematica, che era legata in modo speciale al Mezzogiorno ma copriva l'intera area italiana, era quella dell'educazione e della riforma della scuola media. Ci si trovano anche delle critiche ad alcune università del sud d'Italia. Seguono poi l'illustrazione della situazione della società e gli atteggiamenti verso alcuni movimenti politici – specialmente il socialismo e nazionalismo. L'analisi tematica procede con la discussione sulla guerra coloniale contro la Turchia, conosciuta meglio come la guerra libica, di fronte alla quale la convinzione della redazione, benché non

omogenea al cento per cento nemmeno in questo caso, si dimostrava non favorevole all'impresa. Contrario era comunque l'atteggiamento verso l'intervento italiano nel conflitto mondiale. La Voce contrasta anche la posizione neutralista, ritenendola a vantaggio dell'impero austriaco.

Nella parte finale del quarto capitolo si trattano altri temi che riguardano alcune questioni più particolari della vita della società italiana. In primo luogo si ricorda il tema filosofico, che fa da sfondo ad ogni posizione sia artistica che intellettuale e politica. Altro campo d'interesse era la morale e ci si dedicava per esempio alla questione della sessualità. Seguono i temi quali la chiesa e la religione, le questioni nazionali ed infine il campo del giornalismo italiano.

La quinta parte del lavoro inserisce la rivista La Voce nel contesto di altre riviste del periodo come *Marzocco*, *Hermes*, *Il Regno*, *Leonardo*, *L'Unità*, *L'Anima*, *Lacerba*, *La Critica*, *La Critica Sociale*, *La Riviera Ligure* ed il quotidiano *Il Popolo d'Italia*.

Nella sesta parte si illustrano alcune caratteristiche dei rappresentanti principali della rivista. Un'attenzione speciale è dedicata ai fondatori e direttori della Voce: Giuseppe Prezzolini, Giovanni Papini e Giuseppe De Robertis. Seguono altre persone della redazione che hanno contribuito in modo significativo alla rivista.

Dopo queste caratteristiche ed analisi viene la parte finale del lavoro, che nel capitolo settimo spiega le circostanze dell'estinzione della rivista e nel capitolo ottavo riassume il suo valore e il significato per la vita della cultura e società italiana all'inizio del secolo ventesimo.

English Summary

La Voce Magazine and Italian Modernism

The aim of this work is to demonstrate how the life of Italian society at the beginning of the twentieth century was reflected in La Voce magazine, which was published from 1908-1916 in Florence. The attention will be focused not only on the historical events but especially on the way it reflected on Italian modernism.

For better understanding of the magazine and its value this work begins by explaining the international historical, social and cultural context in which La Voce arose. It examines the programme statement of the magazine and its changes during the existence of La Voce. The main part is dedicated to the analysis of the thematic areas treated in articles. It considers in detail modern trends of Italian art in literature, visual arts and music. Special attention is dedicated to the relationship between representatives of La Voce and the futurist movement. The second group of themes, appearing often in the magazine and examined in this work, is deals with Italian society and politics including political movements; the problem of the Italian South; education and organization of secondary schools, high schools and universities; the colonial war in Libya; and the First World War. This analysis ends with topics such as in particular, philosophy; moral matters, including sexuality and prostitution; church and religion; and national issues and journalism.

The last part of the work describes La Voce in the context of other magazines. It also gives some insights into its most important representatives, especially the editors in chief.

After explaining the reasons for discontinuation of publication of La Voce magazine, the value and importance of the magazine to Italian culture and society is summarized.

Citace

Str. 17

...promettiamo di essere onesti e sinceri. (...) Crediamo che l'Italia abbia più bisogno di carattere, di sincerità, di apertezza, di serietà, che di intelligenza e di spirito. Non è il cervello che manca, ma si pecca perché lo si adopra per fini frivoli, volgari e bassi. (...) Noi sentiamo fortemente l'eticità della vita intellettuale. (...) Di lavorare, abbiamo voglia. Già ci proponiamo di tener dietro a certi movimenti sociali che si complicano di ideologie, come il modernismo e il sindacalismo; senza troppa smania di novità, di quel che di meglio si fa all'estero; di proporre riforme e miglioramenti alle biblioteche pubbliche; di occuparci della crisi morale delle università italiane; di segnare le opere degne di lettura e di commentare le virtù della vita contemporanea.

Str. 17

... trattare tutte le questioni pratiche che hanno riflessi nel mondo intellettuale e religioso ed artistico; di reagire alla retorica degli italiani obbligandoli a veder da vicino la loro realtà sociale;

Str. 19

Ho escluso, anzitutto, ogni scritto puramente artistico, (...) rompendola così con l'abitudine di tutti i settimanali che sorgevano e sorgono in Italia. Non già per un disprezzo, ingiustificato, anche ridicolo, in chi scrive questa prosaica relazione, ma per un concetto altissimo dell'arte, per quel concetto severo e grande che ci ha mosso alla critica delle manifestazioni artistiche contemporanee.

Str. 20

Nel campo dell'educazione, della cultura, del bello, non saremo trattenuti da criteri empirici di lingua o di dottrina: ogni manifestazione spirituale che possa contribuire al progresso estetico, filosofico, politico, sociale, sarà libera di presentarsi con tutte le sue caratteristiche. Perciò La Voce aprirà le sue colonne, fin da questo numero, come finora non *Svéva* fatto, alla creazione artistica dei suoi collaboratori. Essa pubblicherà non soltanto novelle, racconti, versi, non soltanto disegni originali e riproduzioni di quadri o di sculture, ma ogni forma di lirica...

Str. 21

La Voce insomma vuol essere una rivista di critica e d'arte moderna; meglio, con spiriti moderni; e vuol raccogliere insieme quel che di più vivo, maturo o in germe, possa offrire la giovane letteratura a un osservatore disinteressato e esatto: anche se discordante, - persuasi come siamo che sempre, e più in un tempo di formazione e di rinnovamento come questo,

i risultati più sicuri, e le rivelazioni, si hanno non per una sola via, ma per diverse vie, e che la verità non è una, ma son molte: - e vi possono bene collaborare uomini di tendenze opposte purché profondamente seri, e ognuno capace a suo modo di controllo.

Str. 22

Inutile che vi rifaccia la storia di questa annata: l'avete seguita e ricordate. (...) Occorre che i lettori della Voce diventino sempre più degli amici della Voce.

Str. 23

Sono molti, inoltre, i nuovi abbonati, specialmente in certe regioni dove contiamo amici carissimi, che s'occupano della diffusione, non dirò delle nostre idee, ché qui v'è posto per le più diverse, ma del modo di intendere il lavoro che deve compiere un giornale di cultura.

Str. 24

La neutralità politica della Voce, così come l'abbiamo chiesta, non porta tuttavia di conseguenza la neutralità politica dei suoi scrittori, e nemmeno degli articoli ch'essa pubblica.

Str. 26-27

Noi non ci siamo liberati, dopo tanti anni, dall'ultime degenerazioni del verismo. Prima si fotografava la realtà ora si fotografano le parole.

Str. 32

Accingendomi a studiarlo, unica norma mi tengo le sue parole (...) «Pensa che il conforto migliore che tu possa dare all'artista è quello di parlare dell'opera sua, mostrando di averla compresa».

Str. 36

E bene: il problema del futurismo rispetto al cubismo è quello del Barocco di fronte al Rinascimento. Il Barocco non fa che porre in moto la massa del Rinascimento: la liscia facciata di chasa, una tavola di pietra spessa e robusta s'incurva pressa da una forza gigantesca. Al cerchio, succede l'ellisse. Cerchio è staticità abbandono riposo. Ellisse è cerchio copresso, energia all'opera, movimento. (...) Ora, venendo dopoi cubisti, intendo animati inizialmente dallo stesso lirismo, i nuovi pittori si propongono: conservare la cristallizzazione cubistica della forma, e imprimerle moto.

Str. 40-41

Poiché le cose stanno a questo modo occorre dir forte ch'esse non cambieranno – che coìè questo Stato non diventerà una vera nazione – se prima non sarà risolta la questione del Mezzogiorno. Noi non siamo tanto ricchi, o tanto savi, da poter fare a meno della cooperazione di dieci o quindici milioni di italiani. È chiaro e manifesto che senza questi assenti noi non riusciremo ad andare, nel nostro cammino, molto più avanti del punto al quale siamo giunti.

Str. 48

La Voce non diventa oggi e non diventerà mai rivista di critica o di propaganda politica. Ma volendo trattare di tutti i problemi della vita italiana, non può non occuparsi di tanto in tanto anche di politica. Quel divorzio funesto fra l'attività politica e le altre attività intellettuali e morali dello spirito umano, che rende tanti cittadini stranieri alla loro patria e fa così bene il gioco dei politicanti, quel divorzio funesto fra la vita e il pensiero, che è stata sempra una delle malattie prggiori della nostra patria, nen esiste nella nostra coscienza; e non deve esistere nel nostro giornale.

Str. 52

Se amore di patria significa voler risparmiare al proprio paese avventure disastrose e vergognose; se dovere di cittadino, come d'ogni uomo, è quello di agire con la mente elliminata e con controllo sopra i facili sentimentalismi; io prego i nazionalisti di riflettere bene a quello che fanno e di ricredersi.

Str. 52

I nazionalisti queste considerazioni non le fanno. Essi non desiderano che una cosa sola: rompersi la testa. Qualunque muro è bono all scopo. Il guaio è che non è la testa loro che andrebbe rotta: è la testa della loro nazione. Ma per un nacionalista che cosa è la nazione, se non un pretesto per far della letteratura?

Str. 58

Si tratta di passare il nostro esame. Fummo, finora, una nazione aspirante al grado di grande. Oggi non si tratta neppur di questo ma di ben altro: si tratta di sapere se siamo una nazione.

Str. 62

E con tanto maggiore serietà e prudenza va fatto tale studio, in quanto le ricerche del Freud hanno una straordinaria importanza pratica. Infanti l'applicazione dei suoi metidi e dei suoi precetti può, sekondo il modo nel

quale vien fatta, sia servire alla prevenzione ed al sollievo di molti disturbi nervosi, sia arrecare gravi danni agli ammalati e diffondere concezioni inesatte e pericolose.

Str. 63

Sotto questo aspetto l'anticlericalismo si rivela come il punto fondamentale di una azione democratica. Non vi sarà democrazia che anticlericale e in quanto anticlericale.

Str. 72-73

Riviste ibride così, e così ambigue, ce n'è tante in Italia e fuori; riviste solide e intere, non ce n'è, credo, nessuna, - se non la Voce, da cui nasce questa nuova Voce, e che non mira se non a rendersi degna di chi l'ha creata, e per sei anni l'ha diretta, ed ora la lascia, perché si rinnovi e continui a esistere.

Str. 74

Il giornale non subirà nessun radicale mutament. Io farò e lavorerò quanto mi sarà possibile perché La Voce rimanga quel ch'è stata finora: cioè un convegno di spiriti indipendenti da partiti e da scuole che si riuniscono per trattare e discutere questioni vive di ogni natura per il maggior bene della cultura e dell'Italia.

Jmenný rejstřík autorů

Abba C.G.
Agnoletti Fernando
Ajuti Enrico
Aleramo Sibilla
Allmayer V. Fazio
Allodoli Ettore
Alterisio Ilario
Amaldi Paolo
Ambrosini Luigi (Cepperello)
Amendola Giovanni
Anguissola Carlo
Anile Antonio
Anzilotti Antonio
Apollinaire Guillaume
Arangio-Ruiz Vladimiro
Arcangioli Giulio
Auletta Giuseppe
Avolio Gennaro
Assagioli Roberto G.

Bacchelli R.
Bacci B.
Baldacci A.
Baldasseroni Giuseppe
Baldini Antonio.B
Banfi Antonio
Barbera Piero
Barelli Luigi
Barni Ugo
Barzanò Carlo
Bastianelli Giannotto
Battelli Guido
Bellonci Goffredo
Belloni-Filippi F.
Benco Silvio
Benedetti Mario
Bernardini Antonio
Bernasconi Ugo
Betazzi Rodolfo
Bianchi Gino
Billia L. Michelangelo
Bini Arturo

Biondi Agostino
Bloch J.R.
Blöök Federico
Boccardi Renzo
Bodio S.
Boine Giovanni
Bonaventura E.
Bontà Emilio
Borelli Giovanni
Borgese G.A.
Borsi G.
Botta Gustavo
Branchi Vittorio
Brussow Valerio
Bulferetti Domenico
Burich Enrico

Caffi Giuseppe
Calderara Alberto
Calò Giovanni
Campanella
Campodonico A.
Cardarelli Vincenzo
Carlini A.
Caroncini Alberto
Carpani E.
Carrà Carlo
Carusi Alfredo
Casati Alessandro
Castellano Giovanni
Cecchi Emilio
Cena Giovanni
Ceretti Gian Pietro
Cesarini-Sforza W.
Chadourne Louis
Chiesa Francesco
Ciarlantini Franco
Ciccotti Ettore
Claudel Paul
Codignola Ernesto
Colombo A.
Corsi Angelo
Cozzani Ettore
Coppola Salvatore

Cotti Confucio
Crivelucci A.
Croce Benedetto
Cuboni Giuseppe

D'Ambrosio E.
D'Amico
De Lollis Cesare
De Rinaldis A.
De Robertis Giuseppe
De Ruggiero Guido
De Stefanis C.
De Venuto F.
Della Valle Guido
Di Giacomo Salvatore
Di Leo Domenico
Di Soragna A.
Di Staso Arcangelo
Dami Luigi
Dindymus
Degasperi Alfredo
Delahaye Ernest
Devescovi Guido
Donati Giuseppe
Doria Luciano
Dorini Umberto
Dossi Carlo

Egilberto Martire
Einaudi Luigi
Emery Luigi
Errera Anna

Fabietti E.
Fancello Nicolò
Fano Giorgio
Farina Alberto
Farinelli Arturo
Ferloni Aldo
Ferrando Guido
Ferrari Aldo
Flamini Francesco
Florence Jean
Foà Pio

Folgore Luciano
Forel A.
Fort Paul
Fortunato Giustino
Fracassini U.
Frola Francesco

Galetti A.
Gallico Giuseppe
Gambaro Angolo
Garbari Tullio
Gargiulo Alfredo
Garoglio Diego
Gentile Giovanni
Gide André
Gioberti
Ghisleri Arcangelo
Giachetti Cipriano
Giorni Secondo
Girardon Mario
Giuliani Manfrédi
Giuliano Balbino
Gorini Enrico
Govoni Corrado
Graf A.
Grassini Sarfatti Margerita
Graziussi Marino
Grey Roch
Grilli Alfredo

Harazim Gemma
Halévy Daniele
Hegel Georg Wilhelm Friedrich
Hello Ernest
Herron George G.

Ibels André
Isnardi Giuseppe

Jacini Stefano
Jahier Piero

Keyzer Frances
Klein G.B.

Lanzillo Agostino
Lazzeri Gerolamo
Levosti Arrigo
Levi Giulio A.
Linati Carlo
Loewy Marcello
Lombardo-Radice Giuseppe
Longhi Roberto E.
Longo Giuseppe
Losacco Michele
Loyson Paul hyacinte
Luciani J.
Luciani S.A.
Lucini G.P.
Lugaro Ernesto
Lumini C.A.

Maggiore Giuseppe
Manacorda Guido
Mancini Augusto
Marchi Giovanni
Marchionò M.
Maresca Luchino F.
Mari Marino
Mariotti Carlo
Marrucchi Piero
Martinetti Pietro
Martini Fausto Maria
Mazzoldi Paolo
Mecheri Ezio
Meoni Vittorio
Merlini A.
Michels Roberto
Minocchi Salvatore
Miranda Luigi
Misciatelli Piero
Missiroli M.
Mitrovich P.
Momigliano Felice
Mondolfo Ugo Guido
Montemartini
Monteverdi Angelo
Monti Augusto

Mosca Francesco
Muoni Guido
Murray Roberto A.
Murri Romolo
Mussolini Benito

Natoli Giuseppe
Nascimbeni Giovanni
Neal Thomas
Neera – (Anna Zuccari)
Nitti Francesco
Nobili Riccardo
Novaro Mario

Omodeo Adolfo
Onofri Arturo

Pagliai Francesco
Paladino Giuseppe
Palazzeschi Aldo
Palmarini I.M.
Palmarocchi Roberto
Pancrazi Pietro
Panzini Alfredo
Papini Giovanni
Parodi Tommaso
Pareto Vilfredo
Pasini Ferdinando
Passigli A.
Pavolini P.E.
Pea Enrico
Pecorini Alberto
Pedio Edoardo
Péguy Charles
Pellegrini Carlo
Pellizzari Achille
Perito Enrico
Piccoli Raffaello
Pico Gian Cesare
Pini
Pizzetti Ildebrando
Pondrelli Alfredo
Porn Eugenio
Prezzolini Giuseppe

Provenzal Dino
Proudhon P.J.
Pruraux Henri des
Przybyszewsky Stanislao
Puccini Mario

Quadrotta Guglielmo
Quilici Nello

Rébora Clemente
Ricci Umberto
Rolland Romain
Rosazza Mario
Rossi Cesarina
Rusca Paolo
Ruta Enrico

Saba Umberto
Sabetta Ugo
Saitta G.
Salu A.B.
Salvatorelli Luigi
Salvemini Gaetano
Salvioni C.
Santini Guido
Savelli Rodolfo
Savinio Alberto
Sbarbaro Camillo
Schelling
Schopenhauer A.
Segantini Bianco
Seidel Curt
Sella Emanuele
Serra Renato
Settimelli Emilio
Silva Pietro
Simi Renzo
Slataper Scipio
Soffici Ardengo
Sorel Giorgio
Spaini A.
Spaventa Silvio
Spellanzon Cesare
Spire André

Spinelli Diego
Stuparich Giani

Tartufari Clarice
Tavolato Italo
Tedeschi Pietro
Tentori Tulilo
Terzaghi Michele
Timeus Ruggero
Tomei F.
Torre Augusto
Torrefranca Fausto
Tosti Amedeo
Treves Claudio
Tricca G.
Troilo Erminio
Tyrrell George

Ungaretti Giuseppe
Ussani Vincenzo
Uzielli Gustavo

Vaina Eugenio
Vaina Michele
Vannicola G.
Vedrani Alberto
Vidossich Giuseppe
Vigolo Giorgio
Vitali Giulio
Vivante Angelo
Vossler Karl

Zaccherelli G.
Zagari Guglielmo
Zagaria Riccardo
Zanfrognini Pietro
Zerboglio Adolfo
Zilli Angelo

Bibliografie

Antologie časopisu:

Romanò, A. *La cultura italiana del '900 attraverso le riviste. La Voce (1908-1916)*.
Torino: Einaudi editore, 1960 vol.3.

Scalia G. *La cultura italiana del '900 attraverso le riviste. Lacerba. La Voce (1914-1916)*.
Torino: Einaudi editore, 1960 vol.4.

Ferrata, G. *La Voce 1908/1916*.
Roma: Landi editore, 1980. vol.1 a vol.2.

Další prameny:

De Mauro, Tullio. *Storia linguistica dell'Italia unita*.
Bari: Editori Laterza, 2003

Farina G. *Enciclopedia della letteratura italiana Garzanti*.
Garzanti, 1997

Ferroni G., Cortellessa A. aj. *Storia e testi della letteratura italiana. La nuova Italia (1861-1910)*.
Mondadori Università, 2004.

Ferroni G., Cortellessa A. aj. *Storia e testi della letteratura italiana. Guerre e fascismo (1910-1945)*.
Mondadori Università, 2004.

Pellegrinetti G. A., *Un secolo di poesia, Antologia della lirica italiana dal 1850 ad oggi*.
Torino: G.B. Petrini, 1957.

Prezzolini G. *L'italiano inutile*.
Firenze: Valecchi editore, 1972

Procacci, Giuliano. *Dějiny Itálie. (Storia degli italiani)*.
Přeložili: Drahoslava Janderová, Bohumír Klípa, Kateřina Vinšová.
Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1997.

Rosa A. A. *Letteratura italiana. Storia e geografia.*
Volume terzo – l'età contemporanea.
Torino: Giulio Einaudi editore, 1989

Sabbatucci G., Vidotto V. *Il mondo contemporaneo. Dal 1848 a oggi.*
Bari: Editori Laterza, 2004.

Internetový zdroj:

Sicoli T. *Umberto Boccioni „meridionale“*
[online] [citované 07.03.2008]
Dostupné z:
http://www.toninosicoli.it/presentazionihome/boccioni/boccioni.htm#_edn13#_edn13